

**RYHMÄYTYMISEN MERKITYS
KESKEYTTÄMISIEN EHKÄISEMISESSÄ
AMMATILLISELLA TOISELLA
ASTEELLA**

Ullamaija Niskanen

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Niskanen, Ullamaija	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 37	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi RYHMÄYTYMISEN MERKITYS KESKEYTTÄMISIEN EHKÄISEMISESSÄ AMMATILLISELLA TOISELLA ASTEELLA		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) Virtanen, Riitta		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä oli lisääntynyt hälyttävästi viime vuosina ja ammatillisen toisen asteen opintojen keskeyttämisprosentit olivat korkeat. Tähän haasteeseen on paneuduttu eri puolilla Suomea ammatillisissa oppilaitoksissa, kuten myös Oulun seudun ammattiopistossa. Kehittämishankkeen tavoitteena oli tarkastella ryhmäytymisen merkitystä keskeyttämisten vähentämisessä ja ehkäisemisessä nuorilla ammatillisella toisella asteella. Työssä tarkasteltiin keskeyttämisen teemaa ryhmäytymiseen ja nykynuoriin liittyvän teorian tiedon kautta sekä tuomalla esille Oulun seudun ammattiopiston Kontinkankaan yksikön kehittämistyön hyviä käytäntöjä.</p> <p>Työ osoitti, että ryhmäytymiseen panostaminen liittyy selkeästi opintoihin sitouttamiseen ja ammatilliseen kasvuun, ja siten keskeyttämisten ehkäisemiseen. Kehittämishankkeessa selvitettiin, mikä merkitys hyvällä ja turvallisella ryhmällä on nuorten ammatillisessa kasvussa ja opintoihin kiinnittymisessä. Lisäksi tuli selkeästi esille, miten tärkeä rooli välittävällä ja ammattitaitoisella ryhmäohjaajalla ja opettajalla on ennaltaehkäisevässä työssä. Työssä tuotiin myös tietoa ja ymmärrystä siihen, mitä on ohjata 2000-luvun nuorta ammatillisissa opinnoissa.</p> <p>Kehittämishankkeen keskeiseksi tulokseksi nousi välittämisen ilmapiirin luominen, jonka voitiin todeta monessakin suhteessa edesauttavan ryhmäytymistä sekä siten keskeyttämisten ehkäisyä. Työ osoitti, että nykynuoren ohjaaminen on haastava tehtävä, minkä vuoksi oli tärkeää ymmärtää minkälaisessa arvomaailmassa ja ympäristössä nuoret elävät sekä miten haavoittuvassa ikävaiheessa nuoret aloittavat ammatilliset opinnot ja itsenäistymisen. Välittäminen, opiskelijakeskeinen ohjaus ja opintojen tukeminen vaativat aikaa ja tämän huomioiminen puolestaan organisaatiolta halua tarkistaa ja uudistaa sen mahdollistavia resursseja.</p>		
Avainsanat (asiasanat) ryhmäytyminen, opintojen keskeyttäminen, varhainen puuttuminen, nuoruus ikävaiheena, ohjaus, ammatilliset opinnot, opiskelu		
Muut tiedot		

Author(s) Niskanen, Ullamaija	Type of Publication Development Project Report	
	Pages 37	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title THE ROLE OF GROUPING IN PREVENTING DROPPING OUT OF STUDIES IN SECONDARY LEVEL VOCATIONAL EDUCATION		
Degree Programme Teacher Education College, Student Counsellor Education		
Tutor(s) Virtanen, Riitta		
Assigned by		
Abstract The number of young people outside of working life and education had grown alarmingly in the past few years, and the drop-out rate in secondary level vocational education had been high. This challenge has been tackled in vocational educational establishments in different parts of Finland, for example, in Oulu Vocational College. The objective of the development project was to study the role of grouping in decreasing and preventing the dropping out of studies of young people in secondary level vocational education. In the work, the theme of leaving off studies was discussed by referring to theoretical knowledge of grouping and today's young people and by bringing out the good practices of developments in the unit of Kontinkangas, which is part of Oulu Vocational College. The work showed that investment in grouping is clearly linked to engaging students to studies and to vocational growth and, thus, to prevention of dropping out of studies. The development project dealt with the role of a good and secure group in contributing to young people's vocational growth and their committing themselves to their studies. In addition, the important role of a caring and qualified group instructor and teacher was clearly demonstrated in preventive work. The work also provided understanding of and information on what it is like to counsel the vocational studies of a 21 st century youngster. The central outcome of the development project turned out to be the creation of a caring atmosphere which, as shown, in many ways contributed to grouping and, thus, to prevention of leaving off one's studies. The work revealed that counselling today's young people is a challenging task, because of which it was important to understand the world of values and environment in which young people live and the vulnerable age at which they start their vocational studies and begin to lead an independent life. Caring, student-centred counselling and supporting of studies demand time, which makes it necessary for the organisation to check and reform the resources that make this possible.		
Keywords Grouping, dropping out of studies, early intervention, youth as an age period, counselling, vocational studies, studying		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 OPINTOJEN KESKEYTTÄMISEN HAASTEET AMMATILLISELLA TOISELLA ASTEELLA.....	3
3 OPINTOJEN KESKEYTTÄMISET OULUN SEUDUN AMMATTIOPISTOSSA .	5
4 NUORUUS IKÄVAIHEENA JA NYKYNUOREN YMMÄRTÄMINEN	6
5 RYHMÄYTYMISEN PROSESSI JA TURVALLISUUDEN TUNNE	11
5.1 Ryhmän muotoutuminen	11
5.2 Ryhmäytyminen ja ryhmän turvallisuus	13
5.3 Nivelvaiheen merkitys ryhmäytymisen prosessissa.....	18
5.4 Erityisnuori ryhmäytymisen haasteena	20
5.5 Ryhmäytymisen ja ryhmän toimivuuden jatkuvuus.....	22
6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ RYHMÄYTYMISEEN JA OPISKELIJOIDEN SITOUTTAMISEEN OPINTOIHIN	24
7 POHDINTA	26
LÄHTEET	28
LIITTEET	
LIITE 1	30
LIITE 2.....	33
KUVIOT	
KUVIO 1 Keskeyttäminen lukuvuosina 2000/2001-2005/2006 koko maassa.....	5

1 JOHDANTO

”Satatuhatta nuorta työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Suurin riski on toisen asteen ammatilliset opinnot keskeyttäneillä” (STT:n verkkouutiset 21.8.08). Olemme saaneet lukea lehdistä ja kuulleet muista medioista Suomea uhkaavasta työvoimapolusta ja siitä, miten yhteiskunnallamme ei ole monestakaan syystä varaa menettää yhdenkään jäsenensä panosta. Tämän vuoksi huomio kiinnittyy myös ammattioppilaitoksissa oleviin nuoriin, tuleviin työntekijöihin ja heidän valmistumiseensa. Huomion kiinnittäminen tuuliajolla oleviin nuoriin ja opintojen keskeyttämisiin on siten aiheellista. Opintojen keskeyttämisten kannalta on hyvä tiedostaa, että opiskelijoiden ei pidä hukata aikaansa ja voimiaan sellaisissa koulutuksissa, jotka eivät sovi heidän tavoitteisiinsa, mutta usein keskeyttämistilanne turhauttaa ja uuvuttaa ja pahimmassa tapauksessa syrjäyttää nuoren yhteiskunnasta. Mm. Aini-Kristiina Jäppinen (2007) on paneutunut ammatillisen peruskoulutuksen keskeyttämisten vähentämiseen omassa tutkimuksessaan opetusministeriölle. Hän listaa opintojen keskeyttämisen syiksi mm. väärän kouluvalinnan, heikon opintomenestyksen, oppimisvaikeudet, motivaatio-ongelmat, psyykkiset ja mielenterveydelliset syyt, henkilökohtaista elämää kohdanneen muutoksen tai kriisin sekä toiselle koulutusalueelle siirtymisen. (Jäppinen 2007, 11.)

Ammatilliset oppilaitokset eri puolilla Suomea pohtivat kuumeisesti, miten pystyisivät hillitsemään ja ehkäisemään keskeyttämisiä. Tähän ongelmaan on tarttunut myös Oulun seudun ammattiopisto. Negatiiviset keskeyttämiset OSAOn eri yksiköiden välillä vaihtelevat 2,5-6,6 %:n välillä (Vuonna 2007), mutta ongelma koskettaa silti kaikkia yksiköitä ja koulutusaloja. Keskityn tässä työssä pohtimaan ryhmäytymisen merkitystä opintojen alkuvaiheessa keskeyttämisten ehkäisemisessä. Rajaan aiheen nimenomaan nuoria alle 25 -vuotiaita opetussuunnitelmaperusteisia opiskelijoita koskevaksi. Tarkastelen keskeyttämisen teemaa ryhmäytymiseen ja nykynuoriin liittyvän teoria-tiedon kautta. Keskeyttämisiin puuttuminen ja niiden ehkäiseminen sekä vähentäminen liittyvät selkeästi opintoihin sitoutumiseen ja ammatilliseen kasvuun kiinnittymiseen. Haluan selvittää mikä merkitys hyvällä ja turvallisella ryhmällä on nuorten ammatilliseen kasvuun ja opintoihin kiinnittymiseen. Ja miten ryhmäohjaajat ja opettajat voivat omalta osaltaan vaikuttaa siihen. Työn yksi tavoite on tuoda tietoa siitä, mitä on ohjata 2000-luvun nuorta ammatillisissa opinnoissa eli tuoda ymmärrystä lisää nyky-

ohjattavia kohtaan. Tuon esille OSAO:n Kontinkankaan yksikön hyviä käytäntöjä ryhmäytymiseen ja opiskelijoiden sitouttamiseen opintoihin.

2 OPINTOJEN KESKEYTTÄMISEN HAASTEET AMMATILLISELLA TOISELLA ASTEELLA

Länsi-Suomen lääninhallituksen sivistystoimentarkastaja Erik Häggmanin (2007) selvityksen mukaan vuonna 2004 oli yli 50 000 nuorta työttömänä ja lähes 45 000 kokonaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolella, mikä tarkoittaa sitä, etteivät nämä nuoret olleet työttöminä työnhakijoina, töissä, koulutuksessa, armeijassa, ulkomailla, eivätkä kotona lasta hoitamassa. Häggman lisää, että kun lähes 15 % 15-24-vuotiaista on koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, kyseessä on valtava polarisaatio-ongelma. Etenkin, kun ulkopuolisuus uhkaa jäädä pysyväksi. Selvityksen mukaan suurin osa pudokkaista on toisen asteen ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä nuoria. Yksittäistä syytä lopettamiseen ei tutkimuksessa ole löytynyt, mutta monilla keskeyttäneillä on selkeitä puutteita opinnoissa vaadittavissa perusosaamisissa kuten matematiikassa ja äidinkielen taidossa. Myös luki- ja oppimisvaikeudet vaikuttavat. Häggmanin mukaan ammatillisten opintojen teoreettisuus ja väärä alavalinta laskevat rimaa opintojen keskeyttämiseen. (Häggman 2007.)

Lääninhallituksen muistion mukaan todennäköisyys jäädä pelkälle peruskoulupohjalle on suuri, jos nuori ei pääse viimeistään 20-23-vuotiaana kiinni toisen asteen koulutukseen. Häggmanin mukaan nuorten putoaminen koulutuksesta voitaisiin estää tehokkaalla seurantajärjestelmällä, panostamalla oppilaiden ohjaukseen ja oppilashuoltoon sekä pienentämällä ryhmäkokoja. Häggman huomauttaa, että saadut tulokset ovat selkeässä ristiriidassa Suomen koulutuspoliittisten tavoitteiden kanssa. Hän puhuu jopa koulutuspoliittisesta heitteillejätöstä. (Häggman 2007.)

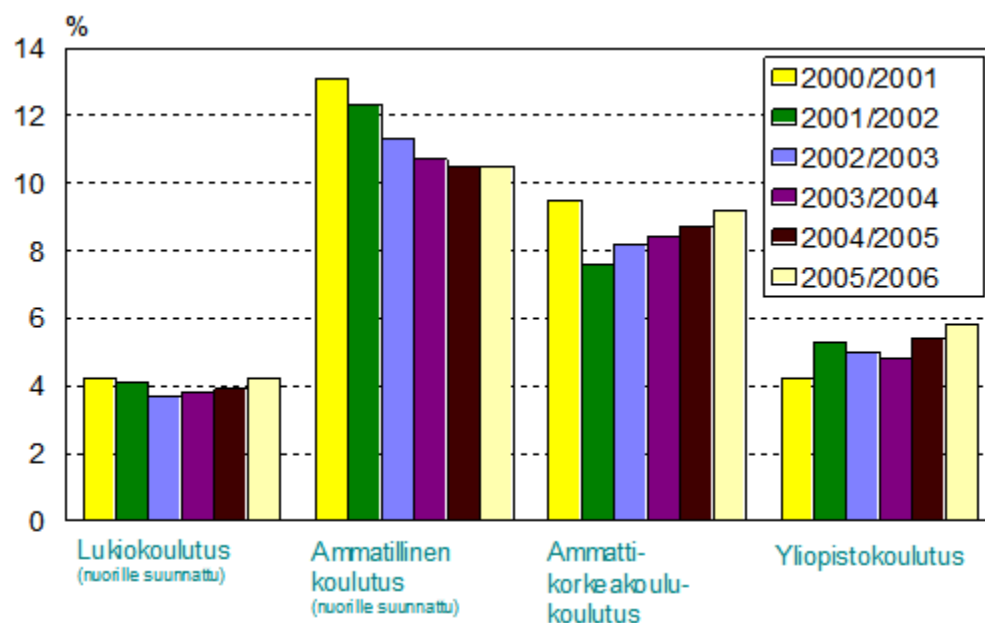
Jäppisen (2007) tutkimustuloksista puolestaan näkyy selkeästi oppilaitoksen merkitys keskeyttämisen vähentämisessä. Jäppinen on kartoittanut hyvät käytännöt kaikista niistä ammatillisista kouluorganisaatioista, joissa keskeyttämisprosentti on pieni. Tutkimuksesta selviää, että opiskelijansa opintoihin sitouttava oppilaitos toimii systemaattisesti ja sitkeästi vaikeistakin asioista oppien ja haasteisiin vastaten. Organisaatio kykenee tarkastelemaan toimintaansa kriittisesti ja muuttaa sitä, mikäli tarvetta ilme-

nee. Oppilaitos luo turvallisen ja välittävän oppimisympäristön, jossa vallitsevat tietyt vankat perusperiaatteet, mutta on tarvittaessa hyvinkin joustava ja yksilölliset tekijät huomioon ottava. Ennen kaikkea oppilaitoksella on pyrkimys kehittyä koko ajan eteenpäin, mikään organisaatio ei ole niin täydellinen, ettei kriittistä kehittämisotetta tarvittaisi. Jäppisen selvityksessä nousee esille tietyt kaikkia oppilaitoksia yhdistäviä menestyksellisen toiminnan peruspiirteitä ja hyviä käytäntöjä, joita hän kutsuu vahvemman pedagogisen jaetun johtajuuden ja syvemmän koko henkilöstöä koskevan kollektiivisen oppimisprosessin ilmentymiksi. (Jäppinen 2007, 13-21.)

Käyn läpi nämä viisi hyvää käytäntöä lyhyesti. Palaan myöhemmin niihin oman oppilaitoksemme hyvien käytäntöjen käsittelyn yhteydessä. Jäppisen (2007, 115) tutkimustulokset: 1) Menestyvää oppilaitosta johdetaan vastuullisten ja organisaation eri osiin ja tasoille ulottuvien tukiryhmien avulla. Johtajat ja rehtorit eivät toimi yksin, vaan heillä on apunaan oppilaitoksen kokoon suhteutettu verkosto, jonka kautta asiat hoituvat. 2) Opiskelijat opintoihinsa sitouttava oppilaitos käyttää opetussuunnitelmaa toimintansa kehittämisen välineenä. Opetussuunnitelma on todellinen työkalu, jonka avulla mm. työelämäyhteydet ja ohjaus kehittyvät ja jonka kautta avarretaan oppimisympäristöjä. 3) Oppilaitos panostaa toimintastrategioihinsa ja kehittämistyöhönsä. Oppilaitoksella on selkeä näkemys mihin ollaan menossa ja se sitouttaa koko henkilöstön kollektiiviseen vastuuseen esim. tehostamalla poissaolojen seurantaa, ryhmäohjaajien ja uusien opiskelijoiden perehdyttämistä sekä tehostamalla strategioiden ja suunnitelmien toimimista käytännössä. 4) Oppilaitos kiinnittää huomiota koulutuksen rakenteisiin ja järjestämiseen erityisesti työssäoppimista kehittämällä esim. työpaikkaohjaajien kouluttamisella, työpaikkojen informoimisella, laatuun ja arviointiin satsaamisella sekä erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden huomioimisella. 5) Oppilaitos panostaa ohjauksen saatavuuteen ja organisointiin huolehtimalla kaikin käytettävissä olevin keinoin toimivien ohjausyhteyksien luomisesta perusopetukseen. Oppilaitoksen tulee huolehtia opiskelijoihin kohdistuvista riittävästä tukitoimista ja kehittää suunnitelmallisesti henkilöstöään mm. täydennyskoulutuksen avulla. (Jäppinen 2007, 115.)

3 OPINTOJEN KESKEYTTÄMISET OULUN SEUDUN AMMATTIOPISTOSSA

Tilastokeskuksen ammatillisten opintojen keskeyttämistilaston (julkaistu 11.3.2008) mukaan (lukuvuosi 2005-2006), nuorille suunnatun ammatillisen koulutuksen keskeyttämisprosenttien vaihtelu maakunnittain vaihtelee Keski-Pohjanmaan alimmasta 7,1 %:sta Uudenmaan ylimpään 12,5 %:iin. Koko maan keskimääräinen keskeyttämisprosentti on 10,5 %, joista opinnot keskeytti kokonaan 9,4 %. Pohjois-Pohjanmaan nuorten ammatillisten opintojen keskeyttämisprosentti on tilaston mukaan 10,4 % eli varsin korkea valtakunnallisestikin.

KUVIO 1: Keskeyttäminen lukuvuosina 2000/2001-2005/2006 koko maassa (Tilastokeskus 2008)

Oulun seudun ammattiopisto (OSAO) on omalta osaltaan reagoinut tähän keskeyttämisongelmaan, johon yhtenä keinona oli käynnistää syksyllä 2007 ESR-hanke ”Ammattiniveliä ammattiin - osallisuutta lisäävät toimenpiteet käyttöön Oulun seudun ammattiopistossa”, jota hallinnoi OSAO:n hallintoyksikkö. Tähän hankkeeseen osallistui myös Kontinkankaan yksikkö (lähihoitajakoulutus). Projektin tarkoituksena oli levittää ja ottaa käyttöön ohjatusti koko ammattiopiston yksiköissä ja projekteissa kehitettyjä hyviä käytäntöjä keskeyttämisen vähentämiseksi ja opiskelijoiden aktivoimiseksi ammatillisen tutkinnon suorittamiseen. Menetelmänä käytettiin nuotiopiirimintaa, jotka olivat yksikön henkilöstöstä koottuja ryhmiä, ja joissa keskustelujen ja tutustumisten avulla työstettiin kehittämisen kohteeksi valittuja asioita. Nuotiopiiri-

toiminnan lisäksi projektiin sisältyi Ammattistartti Kaukovainion yksikköön toiminnan käynnistäminen. Osallistuin ”Aktiiviniveliä ammattiin” -projektiin ryhmäohjaajan roolissa ja hyödynnän tässä työssä hankkeesta saatuja kokemuksia ja tuloksia. Projektin tavoitteena oli saada hyvät käytännöt esille kartoittamalla ryhmäohjaajien apuvälineitä, ryhmäohjaajilta vaadittavia taitoja sekä pudonneitten opiskelijoiden ryhmäyttämistä. Tarkoituksena on saada hiljainen tieto ryhmäohjaajilta esille ja siten konkreettisia välineitä jaettavaksi. (Aktiiviniveliä ammattiin 2008,1.)

Oulun seudun ammattiopiston Kontinkankaan yksikön koulutuksesta eroamisprosentti oli vuonna 2007 8,9 % (80/919 opiskelijasta). Eroamisen jälkeen 5 on jäänyt työttömäksi ja 21 opiskelijan tilanteesta ei ole tietoa eli negatiivisiin eroihin lasketaan 2,8 %. Suurin osa eronneista on siirtynyt työelämään (21 henk.), toiseen oppilaitokseen (26 henk.) tai eroamiseen on liittynyt jokin muu positiivinen seuraus (7 henk.). Näiden tilastojen mukaan Kontinkankaan yksikön tilanne ei ole niin huolestuttava, vaikka eroamisprosentti kokonaisuudessaan vaikuttaa suurelta. Toiseen oppilaitokseen siirtyjistä 13 oli siirtynyt toisen oppilaitoksen järjestämään lähihoitajakoulutukseen ja 13 opiskelijaa oli vaihtanut kokonaan toiseen perustutkintoon. Näistä tilastoista puuttuvat keskeyttäneet, jotka ovat ilmoittaneet jatkavansa opintoja jonkin ajan kuluttua. Tilastoihin sisältyy kaikki oppilaitosmuotoinen peruskoulutus. Pelkästään opetussuunnitelmaperusteisessa peruskoulutuksessa keskeyttämisprosentti oli vuonna 2007 8%, joista negatiivisia eroja 2,5%. Suurin osa keskeyttämisistä on äitiyslomaan (57,6 %) ja muihin perhesyihin (5,1 %) liittyviä. Terveydellisten syiden vuoksi opintonsa väliaikaisesti keskeyttäneitä oli 13,1 %. Muita syitä ovat varusmiespalvelus (5,1 %), taloudelliset syyt (6,1 %) ja muut syyt (13,1 %). (OSAO 2008.)

4 NUORUUS IKÄVAIHEENA JA NYKYNUOREN YMMÄRTÄMINEN

Hyvän ryhmän merkitys nuorten oppimisessa on keskeinen, koska ryhmä usein mahdollistaa oppimisen. Turvallisessa ja hyvässä opiskeluryhmässä uskalletaan antaa ja saada palautetta. Pelkkä itsereflektio ei aina riitä, vaan ihmisen oppii tunnistamaan itseään toisten ihmisten kautta. Mikäli opiskelija etäännyy ryhmästään, hänen on vaikea saada palautetta omasta toiminnastaan ja osaamisestaan, jolloin hän ei voi myöskään nähdä itseään. Ryhmässä on mahdollista muuttua yksilöllisestä että yhteisölliseksi. Ryhmässä on positiivisessa mielessä ryhmäkuri ja sosiaalinen paine, joka edistää

oppimista. Yksilön on kuitenkin koettava ryhmässä turvallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunne, jotta oppiminen on mahdollista. Yhtäläillä huono ja negatiivinen ryhmä voi toimia opintoja heikentävästi ja edesauttaa näin opintojen keskeytymistä. Jännitteet ryhmän jäsenten välillä estää oppimista ja vie turhaan koko ryhmän resursseja. (Isokorpi 2003, 30-34.)

Nuorten opiskelijoiden ryhmiä ja ryhmäytymisprosessia ymmärtääkseen on hyvä tuntea ryhmäläiset eli minkälaisessa elämäntilanteessa nuoret elävät niin psykologisesti kuin sosiaalisestikin aloittaessaan ammatilliset opinnot peruskoulun jälkeen. Nuorten tunteminen ja ymmärtäminen auttaa hahmottamaan ryhmäytymisprosessin reunaehdot paremmin, ja auttaa ohjaajaa ymmärtämään ryhmän ja ryhmäytymisen merkityksen opintojen aloitusvaiheessa. Ammatillisten opintojen aloittaminen ja ryhmäytymisen onnistuminen alkaa käytännössä jo peruskoulussa, koska siellä luodaan pohja sopivalle ammatinvalinnalle ja madalletaan kynnystä vaihtaa oppilaitosta sekä usein paikkakuntaa. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella myös nivelvaiheen yhteistyön vaikutuksia ryhmäytymisen onnistumisessa.

Kouluvuodet ja opiskelu on nuorelle tärkeä elämänjakso aikuistumisen ja oman identiteetin kehittymisen kannalta. Nuoren kasvuun ja kehitykseen vaikuttaa kypsyminen, jonka taustalla on perimä, fyysinen, psyykinen ja kulttuuriympäristö sekä nuoren oma aktiivisuus. Nuorilla voi olla perinnöllisiä vahvuuksia, jotka voivat muuttua lahjakkuudeksi hänen oman aktiivisuutensa ja ympäristön antaman tuen vaikutuksesta. Nuoruus on monenlaisten muutosten, kokeilujen ja ammattiin pätevytyksen aikaa. Nuoruuteen liittyy normaaleja kehityskriisejä, jotka jokainen käy tavalla tai toisella läpi. Kehityskriiseihin liittyy niin onnistumisen kuin epäonnistumisen kokemuksia ja joskus nuori oireilee enemmänkin. Nuoren tulee itsenäistyä ja irrottautua vähitellen kasvuympäristöstään itsenäiseen elämään. Tämä kehitysprosessi on joskus haastavaakin tasapainoilua vapauden ja vastuun sekä turvallisten rajojen välillä. Ammatillinen koulutus pyritään mahdollistamaan kaikille nuorille, minkä vuoksi yhä useampi opettaja kohtaa työssään myös haastavasti käyttäytyviä nuoria. Haastavan nuoren kanssa työskentely vaatii hyvää ammattitaitoa, vuorovaikutustaitoja, lujuttua ja lempeyttä sekä toisinaan pitkää pinnaa, kuten Pirjo Lehtoranta ja Outi Reinola (2007,5) tutkimuksessaan asian kiteyttävät. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 15.)

Nuoret toivovat tulevansa nähdyksi, kuulluksi ja arvostetuksi omana itsenään. Nuoruusiän liiallinen ymmärtäminen voi olla joskus aikuisen keino asettua nuoren yläpuolelle ja välttyä näin näkemästä nuori omana persoonanaan. Parhaimmillaan nuoruuden ymmärtäminen auttaa näkemään nuoruuden ainutlaatuisuuden. Mitä enemmän nuoruutta voi ymmärtää, sitä enemmän voi nähdä, mihin suuntaan kutakin nuorta olisi ohjattava. Lehtoranta ja Reinola uskovat, että riittävän tiedon ja kokemuksen avulla opettaja näkee, mikä kuohuvassa käytöksessä on nuoruuden myrskyä, mikä nuoren omaa temperamenttia ja mikä puolestaan ehkä apua vaativan sairauden ensioireita. Tieto auttaa varautumaan ja antaa keinoja käsitellä haastavia hetkiä. (Lehtoranta & Reinola 2007, 7.)

Ohjaajan ja opettajan on tämän vuoksi tärkeä ymmärtää nuoruuteen liittyvää kehitystä että nuorten arvomaailmaa. On ymmärrettävä nuorta ja sitä ympäristöä, missä he elävät, jotta heitä voi asianmukaisesti ohjata. Nuoruus ymmärretään ajanjaksona, joka alkaa 12 ikävuodesta ja päättyy 22 ikävuoden kieppeillä. Nuoruus alkaa murrosiän fyysisten muutosten tapahtuessa ja päättyy aikuisiän alkamiseen. Yksilöllisen kypsymisen myötä vaihtelua aikarajoissa voi olla paljon, etenkin poikien ja tyttöjen välillä. Nuoruuteen kuuluu tiettyjä kehitystehtäviä, jotka nuoren tulisi kohdata ja ratkaista. Se, miten kehitys on edennyt vaikuttaa siihen, miten nuoruus kohdataan. Nuoruusiän kehitystehtävinä pidetään oman kehittyvän ruumiin tunnistamista ja hyväksymistä sekä sukupuolisen identiteetin kehittämistä. Nuoruuden tehtäviin kuuluvat myös vanhemmista irtaantuminen, toverisuhteiden luominen sekä opintojen ja ammatin valinta. Nuoruusaika jaetaan viiteen eri vaiheeseen, jotka ovat varhaisnuoruus (n. 11-14 vuotta), varsinainen nuoruus eli keskinuoruus (15-18 vuotta), myöhäisnuoruus (19-25 vuotta) (Aaltonen ym. 2003, 18). Kaikille vaiheille on omat kehitystehtävänsä. (Lehtoranta & Reinola 2007, 7-12.)

Nuorimmillaan toisen asteen opiskelun aloittavat ovat 15-vuotiaita ja he täyttävät 16 vuotta ensimmäisen lukukauden aikana. Nuoret elävät tällöin varsinaisen nuoruuden kautta. Tässä vaiheessa nuorille on keskeistä oman sisäisen maailman työstäminen. Nuori pyrkii vapautumaan vanhemmistaan ja muokkaa koko ajan suhdetta heihin, heidän arvoihinsa ja asenteisiinsa. Tämä merkitsee usein kriisejä nuoren maailmassa, ja niistä selviytyminen näkyy nuoren tulevaisuudessa. Luopuminen aikaisemmasta riippuvuussuhteesta vanhempiin merkitsee surutyötä. Sekä suru että masennus kuuluvat normaaliin nuoruuden kehitykseen ja ovat ylivievä vaihe. Ensimmäiset rakkaus-

suhteet ja kokemukset kuuluvat myös tähän ikäkauteen, ja ne voivat olla niin vaikuttuneita, että nuori unohtaa ajan ja tilan. Voimakkaat rakkauskokemukset voivat vaikeuttaa myös koulusuorituksia. Tätä ikävaihetta kuvastaa myös hyvin nuorten kokeilun halu, oman minuuden ja elämän tarkoituksen pohtiminen sekä lyhytjännitteisyys. Lyhytjännitteisyys ja nuoren kokeilunhalu voi näkyä esimerkiksi ammatillisen kiinnostusten ja suunnitelmien vaihteluna. Koulun ja kodin asettamat älylliset ja sosiaaliset vaatimukset voivat tuntua liian suurilta, mikä näkyy koulupinnauksena, välinpitämättömyytenä, keskittymisvaikeuksina ja passiivisuutena. Samaan lopputulokseen voi johtaa myös se, etteivät koti ja koulu osoita kiinnostusta nuorta kohtaan tai vaatimukset ovat liian alhaisia. (Lehtoranta & Reinola 2007, 10-12.)

Myöhäisnuoruus puolestaan merkitsee jo vakiintumista ja vakaampia tunteita. Nuoren oma ruumis on jo hallinnassa ja itsetunto on parempi. Tämä näkyy selkeästi myös ammatillisella toisella asteella, sillä koulutusohjelmiin siirtyvät ovat jo huomattavasti kypsempinä ja vastuunotto on aikuismaisempaa, vaikka nuorimmat täyttävät 18 vuotta vasta viimeisenä opiskeluvuotenaan. Nuorten kehitysvaiheisiin liittyen kriittisimmät pisteet löytyvät aloittavien ryhmistä, koska he aloittavat opiskelun 15-16 -vuotiaina. Kuten Lehtoranta ja Reinola (2007, 13) tuovat esille, suuret muutokset nuoren ruumiissa, persoonallisuudessa ja ihmissuhteissa voivat aiheuttaa psyykkisiä ongelmia, jotka eivät välttämättä merkitse mitään vakavampaa tai pysyvämpää häiriötilaa. Kehityskriiseistä puhutaan silloin, kun nuorella ei ole ollut riittäviä keinoja ratkaista kohdattuja muutoksia. Tavallisimpia nuoruusiän kehityskriisejä ovat keskittymisvaikeus, masentuneisuus ja ahdistuneisuus, kontaktivaikeudet, eristäytyminen sekä sopeutumishäiriöt. Kriisit ovat osa nuoren kehitysvaihetta ja nuoren pyrkimystä saavuttaa aikuisempi persoonallisuus. Tämä usein unohtuu ja herättää suurta huolta niin nuoresa itsessään kuin koulussa ja kotona. Kehityskriisit eivät Lehtorannan ja Reinolan (2007, 13) mukaan tarvitse hoitoa, mutta monesti erityistä huomiota. Ympäristön pitäisi tarjota nuorelle mahdollisuudet kokeilla erilaisia rooleja, tutustua samanikäisten ajatteluun ja tunneilmaisuihin. Nuoren tulisi saada tutustua yhteiskuntaan ja siinä vallitseviin ideologioihin, saada tietoa aikuisten tunne-elämästä, arvoista, peloista ja heikkouksista. (Lehtoranta & Reinola 2007, 13.)

Joskus voi tosin olla kyse myös vakavammasta psyykkisestä oirehdinnasta, joka pitäisi pystyä erottamaan kriisikehityksestä. Rajan vetäminen normaalin kehityksen, kehityskriisien ja psyykkisten häiriöiden välille nuoruusiässä voi olla vaikeaa. Etenkin,

kun tiedetään, että nuoruus on monien mielenterveyshäiriöiden tyypillinen alkamisikä. Lehtoranta ja Reinola (2007, 13) toteavat, että noin puolet aikuisten mielenterveyshäiriöistä on alkanut ennen 14 vuoden ikää ja kolme neljästä ennen 24 vuoden ikää. Varhaisnuoruudessa käytös- ja tarkkaavaisuushäiriöt ovat merkittävin osa nuorten häiriöistä ja pojilla tyttöjä yleisempiä. Tyttöillä sen sijaan on masennustilat ja ahdistuneisuushäiriöt varhais- ja myöhäisnuoruudessa poikia yleisempiä. Nuorten mielenterveyshäiriöille on tyypillistä monen häiriön esiintyminen yhtä aikaa. Esimerkiksi huomattava osa masentuneista nuorista kärsii myös ahdistuneisuushäiriöistä, tarkkaavuus- ja käytöshäiriöistä tai päihteiden väärinkäytöstä. Ahdistuneisuuteen puolestaan liittyy tyypillisesti masennusta tai somaattisia häiriöitä. Näiden seikkojen vuoksi onkin tärkeää selvittää oireidenmukainen psykiatrinen diagnoosi, mutta myös nuoruusiän kehitysvaihe ja siihen liittyvä oirehdinta. (Lehtoranta & Reinola 2007, 13-14.)

Helena Helven (2002, 24) tutkimus nuorten arvomaailmasta osoittaa, etteivät nykynuoret ole vahvasti kiinni missään tietyssä arvojärjestelmässä, ja nuoret näyttävät olevan nykyisin ”ideologisesti kodittomia”. Nuorten arvojärjestelmät osoittautuivat varsin epäselviksi ja ristiriitaisiksi. Sukupolvien välinen kuilu arvojen käsittämisessä voi näin ollen olla todella suuri. Usein unohtuu myös nuoruuteen liittyvät kehitystehtävät eli nuoren kasvuun ja kehitykseen kuuluu olennaisena kapinointi ja omien polkujen hakeminen ja kokeminen. Annetaanko nuorille mahdollisuuksia kokeilla ja harjoitella vai ottaako nykynuoret sen mahdollisuuden joka tapauksessa? He eivät pysy enää siinä junassa mihin alun pitäen nousivat, vaikka järjestelmä näin olettaa.

Helve vahvistaa tutkimuksessaan sen, etteivät nuoret enää halua toteuttaa mitään annettuja ja pysyviä rooleja, vaan haluavat tehdä omat valintansa ja tehdä ne yhä uudelleen. Hyvinvointi on kasvattanut sukupolven, joka ei ole niin ura- ja työkeskeinen kuin heidän vanhempansa. Tämä selittää osakseen sen, että nykynuoret ovat paljon sopeutuvaisempia taloudellisesti heikompiin aikoihin, projektimaisiin työsuhteisiin, työttömyyteen ja alanvaihtoihin. Nämä tutkimustiedot asettavat ohjauksen uusiin haasteisiin ja tuo eettiseen pohdiskeluun aivan uudenlaista näkökulmaa, koska ohjattavien ja ohjaajien maailmankatsomus ja perusarvomaailma voivat poiketa hyvinkin paljon toisistaan. Nuoret rakentavat elämäänsä eritavalla kuin aikaisemmin ja heidän elämänkaaret ovat individualisoituneet, nuoret ovat tulleet arvaamattomiksi, kuten Helve asian kiteyttää. (Helve 2002, 222-223; 228)

5 RYHMÄYTYMISEN PROSESSI JA TURVALLISUUDEN TUNNE

5.1 Ryhmän muotoutuminen

Mikä tahansa joukko ihmisiä ei vielä muodosta ryhmää, vaan ihmisten välille täytyy ensin syntyä vuorovaikutusta eli jäsenet ovat samassa tilassa ja jäsenten välille syntyä psykologinen kontakti sekä sen jälkeen sosiaalinen kontakti. Ryhmän koolla on suuri merkitys siinä, kuinka paljon ryhmän jäsenet voivat olla henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Ryhmän tunnusmerkkeihin kuuluvat yhteisten päämäärien lisäksi myös ryhmädynamiikka ja jäsenten väliset suhteet, joita erotetaan viisi: kommunikaatiosuhteet, roolisuhteet, normisuhteet, tunnesuhteet ja valtasuhteet. (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2007, 35-36.)

Ryhmän jäsenet tuovat aina omasta arvomaailmastaan ja omista tarpeistaan lähteviä tavoitteita ryhmään. Ryhmällä tulisi olla myös tarpeeksi aikaa pohtia henkilökohtaisia tavoitteita, jotta kyetään hahmottamaan ryhmän yhteiset tavoitteet, joihin kaikki voivat sitoutua. Ryhmäläisille tulee varata aikaa miettiä, mikä on heidän yhteinen tavoitteensa, ja millä tavoin he ryhmänä pääsevät tähän tavoitteeseen. Tavoitteen määrittelyä helpottaa, kun ryhmä ensin miettii, mikä on ryhmän perustehtävä eli mitä varten ryhmä on olemassa. Tavoitteet tulisi konkretisoida vielä osatavoitteiksi, jotta ryhmän toiminta helpottuisi käytännössä ja tavoitteisiin pääsyä voitaisiin arvioida. Tässä yhteydessä ryhmän tulisi laatia sopimus tai toimintasuunnitelma / toimeenpanoaikomus. (Laine ym. 2007, 37-38.)

Ryhmän kiinteydellä eli koheesiolla puolestaan tarkoitetaan ryhmän jäsenten tuntemaa vetovoimaa ryhmään. Jäsenet sitoutuvat ja osallistuvat aktiivisesti ryhmän toimintaan, jos ryhmän koheesio on voimakas. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää myös tähän huomiota. Ryhmään saadaan hyvä yhteenkuuluvuuden tunne, kun ryhmässä tehtävät asiat herättävät mielenkiintoa ja ryhmän jäsenet pitävät toisistaan sekä suhtautuvat toisiinsa ystävällisesti ja ryhmä kokonaisuutenakin kokevat saavansa arvostusta. Voimakkaan koheesion ryhmässä on hyvä ilmapiiri. Ryhmän jäsenet viihtyvät ryhmässä, välittävät aidosti toisistaan, ovat avoimia, kuuntelevat toisiaan ja kertovat tunteistaan. Tällainen ryhmä kykenee kohtaamaan myös ongelmatilanteet rakentavasti.

Heikon koheesion ryhmissä puolestaan on vähäinen keskinäinen vuorovaikutus, vihamielisiä tunteenpurkauksia, haluttomuutta yhteistoimintaan ja syrjään vetäytymistä. Esimerkiksi opiskelijaryhmissä heikko koheesio näkyy suurina poissaolomäärinä ja heikkona opinnoissa menestymisenä. Ryhmässä olisi tärkeää korostaa erityisesti ihmissuhteita, ilmapiiriä, toiminnan kohteita ja yksilön kokemaa arvostusta. (Laine ym. 2007, 38-39.)

Heikolla koheesiolla on todettu olevan yhteyttä mm. opintojen keskeyttämiseen ja koulukiusaamiseen, mikä korostaa entisestään ryhmän kiinteyden merkitystä. Opiskelijayhteisöihin voi muodostua alaryhmiä, ns. ”kuppikuntia”, joissa on voimakas koheesio, mutta joiden toiminta koko yhteisön kannalta ei ole myönteinen. Tällaisen sisäisen ryhmän jäsenten asenteet voivat olla ulkopuolisia kohtaan hyvinkin negatiivisia ja ilmetä mm. pilkkaamisena, vähättelynä, yksin jättämisenä jne. On mahdollista, että syntyy kiinteitä alaryhmiä, joiden päämäärät ja toiminta ovat koko yhteisön toimintaa vastaan, jollei niihin ajoissa puututa. Esimerkiksi opiskelijaryhmän häiriköt voivat tuntea kiinteää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja liittoutua muita ryhmäläisiä vastaan tai vastaavasti hyvät opiskelijat heikompiä vastaan. (Laine 2005, 192-193.)

Ryhmässä yksilön käyttäytyminen muodostuu hänestä itsestään, ympäristöstä ja tilanteesta tulevien vaikutteiden muodostamasta kokonaisuudesta eli ryhmädynamiikasta. Ryhmädynamiikan tuntemus on ryhmän ohjaajalle tärkeää. Ohjaajalla on oltava hyvä tilannetaju, ja hänen tulee aktiivisesti havainnoida ryhmässä etenevää prosessia ja pyrkiä ymmärtämään prosessin eri vaiheiden tilannetta. Ryhmädynamiikka vaihtelee jatkuvasti, minkä vuoksi on tiedettävä mitkä asiat ovat vaikuttaneet sen hetkiseen tilanteeseen. Ryhmää voi ymmärtää vain käsittelemällä juuri niiden ryhmäläisten muodostamaa kokonaisuutta. Ohjaajan on kyettävä auttamaan ryhmää saavuttamaan tavoitteensa. Hänen on ymmärrettävä ja seurattava koko ryhmän toimintaa, yksilöiden omaa toimintaa sekä yksilöiden ja ryhmän välistä vuorovaikutusta. Ryhmän prosessista voidaan erottaa viisi vaihetta (mukailtu Tucmanin nelivaihejaottelusta): 1) muotoutumisvaihe, 2) kuohuntavaihe, 3) normittamisvaihe, 4) toteuttamisvaihe ja 5) lopettamisvaihe. (Laine ym. 2007, 50-53.) (Ks. LIITE 1)

Kiinteä opiskelijaryhmä on myös vertaisryhmä. Vertaisryhmän muodostavat tyypillisesti samassa elämäntilanteessa olevat ihmiset, joita yhdistää yhteinen tekeminen tai mielenkiinnon kohteet. Nuoret opiskelijat muodostavat vertaisryhmän mm. ikänsä,

yhteisen elämäntilanteensa ja yhteisen opiskeltavan ammatin kautta. Vertaisryhmän on todettu tuovan ryhmäläisille sellaista tukea, jota mikään asiantuntija-apu ei voi korvata. Hyvän ryhmän tuki voi käynnistää sisäisen voimantunteen, joka lähtee ihmisestä itsestään. Ryhmä ei voi sytyttää tätä voimaa, mutta se voi luoda myönteisen ilmapiirin sen syntymiselle. Vertaisryhmä antaa yhteisöllisyyden tunteen ja auttaa voitamaan haasteita. Toisaalta huonosti toimiva vertaisryhmä voi aiheuttaa myös ongelmia, kun ottaa huomioon nuoren haavoittuvan iän ja murrosikään liittyvät haasteet. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää luoda hyvät vertaisryhmän lähtökohdat ja tukea ryhmää siihen pääsemiseksi. (Matilainen & Sipilä 2005, 44.)

Hyvä opiskelijoiden muodostama vertaisryhmä edesauttaa myös ammatillista kasvua. Matilainen & Sipilä (2005) nostavat esille selvityksessään voimaantumisen merkityksen ammatillisessa kasvussa. Voimaantuminen on opiskelijoiden kokema sisäinen voiman tunne, joka lähtee ihmisestä itsestään. Voimaantumista ei voi käynnistää toinen ihminen, mutta sosiaalisen prosessiluonteen vuoksi opiskeluympäristö vaikuttaa sen syntymiseen. Voimaantunut ihminen on löytänyt omat voimavaransa ja hän tuntee olonsa itsenäiseksi ja vapaaksi. Voimaantunut ihminen luo ympärilleen positiivista ilmapiiriä, mikä puolestaan auttaa koko ryhmää jaksamaan paremmin. Sisäisen voimantunteen saavuttamiseksi on keskeistä vapaus ja itsenäisyyden kokeminen. Vapauteen liittyy aina myös vastuu. Vapaaehtoisuus, vastuu ja myönteinen ilmapiiri yhdessä synnyttävät tilanteen, jossa opiskelijat haluavat tehdä parhaansa, mikä puolestaan liittyy kiinteästi motivaatioon. (Matilainen & Sipilä 2005, 47-48.)

5.2 Ryhmäytyminen ja ryhmän turvallisuus

RYHMÄYTYMISEN ONNISTUMISEN EDELLYTYKSENÄ ON

- oppimisympäristöjen turvallisuus
- opiskeluyhteisön myönteinen ilmapiiri
- toisen huomioimisen ja välittämisen kulttuuri
- henkilöstön aito kiinnostus opiskelijaa kohtaan
- opiskelijan voimaantumista ja luovuutta edistävä ilmapiiri

(Lähde ROcK ryhmäohjaajan kansiota mukailen, YSO 2006)

Ryhmäyttäminen tarkoittaa erilaisiin toiminnallisiin tehtäviin perustuvaa prosessia, jonka avulla ryhmän turvallisuus vaihteittain kasvaa. Ryhmän turvallisuutta lisäävää sanaa ei kielessämme vielä ole, eikä ryhmäyttäminenkään alleviivaa prosessin sisältöä, kuten Aalto (2000, 69) asian ilmaisee. Aalto (2000, 69-70) erottelee ryhmän turvallisuuden tasot, jotka ovat 1) pelkäävä ryhmä, 2) turvaton ryhmä, 3) tuntematon perusturvallinen ryhmä, 4) tuttu turvallinen ryhmä, 5) avoin ryhmä, 6) heikkoutta hyväksyvä ryhmä, 7) haavoittuvuutta salliva ryhmä ja 8) armahtava ryhmä. Aalto (2000, 70) korostaa sitä, että on tärkeää tunnistaa oma ammattitaitonsa ryhmän ohjaamisessa, jotta voi määrittää itselleen, miten pitkälle ryhmän kanssa voi turvallisuutta lisäävää prosessia viedä. Hänen suositusten mukaan opettaja ja kouluttaja yltaisivät maksimissaan T6 (heikkoutta hyväksyvä ryhmä) tasolle, joskus vain T5 (avoin ryhmä) tasolle. Aalto kuitenkin toteaa, että on tilanteita joissa ohjaaja on omassa elämässään käynyt sellaisia vaiheita ja itsetyöskentelyprosesseja, että he voisivat hyvin jatkaa T8 (armahtava ryhmä) tasolle, joka on perinteisesti terapeuttien, psykodraamaohjaajien, psykologien ja pappien turvallisuustaso. Oleellisinta on siis tunnistaa oma ammattitaito ja olla mieluummin varovainen kuin rohkea. Kokemuksen karttuessa voi kaikki yltää seuraaville tasoille.

Ryhmän turvallisuus kuvastaa hyvin niitä lähtökohtia, joita onnistuneeseen ryhmäytymiseen tarvitaan. Ryhmän turvallisuutta kuvaa se, miten ryhmäläiset pystyvät ilmaisemaan minuuden ulottuvuuksia. On tärkeää tunnistaa se, miten ryhmän jäsenet suhtautuvat toisiinsa, silloin kun he ilmaisevat itseään. Jos reaktiot ovat vähätteleviä, mitätöiviä tai ihmiset eivät kuuntele toisiaan, ei ryhmän turvallisuus ole vielä kovin suuri. Se, missä määrin kyetään antamaan tilaa toisten itseilmaisulle, on suoraan verrannollinen ryhmän turvallisuuteen. Ihminen ilmaisee omaa turvallisuutta myös elekielen avulla. Asennot, ilmeet ja eleet kertovat ihmisen varauksellisuudesta tai turvallisuudesta. Lisääntyneestä turvallisuuden tunteesta ryhmässä kertoo myös se, miten ihmiset haluavat ryhmässä sijoittua suhteessa toisiinsa esim. ruokailussa siirretään pöydät yhteen jne. Fyysisen läheisyyden lisääntyminen on myös merkki turvallisuuden tunteesta, kuten taputtelun, halaamisen tai koskettamisen lisääntyminen. Fyysisen läheisyyden lisääntymisessä on kuitenkin myös vaaransa ja ohjaajan on kyettävä asettamaan fyysisen läheisyyden rajat. Nauru ja vapautuneisuus ryhmässä kuvastavat niin ikään turvallisuuden tunnetta. Nauru avaa ihmisten tunnekanavia ja muukin itsensä ilmaiseminen vahvistuu sen myötä. Tämän vuoksi esimerkiksi leikit ovat hyviä ja nopeita turvallisuuden lisääjiä. Hulluttelu lisää turvallisuuden tunnetta, koska siinä ihmisen

sisäinen lapsi saa rauhassa temmeltää ja ihmiset uskaltavat irtautua rooleistaan perusteellisesti. Lasten ja nuorten parissa leikit ovat luonnollinen osa ryhmäytymistä juuri tästä syystä. On kuitenkin muistettava, että ryhmät ovat turvallisuuden suhteen lähtökohdiltaan hyvin erilaisia ja ryhmäytymisen nopeudet vaihtelevat eri ryhmillä. (Aalto 2000, 71-74.)

Ohjaajan rooli korostuu ryhmäyttämässä ja turvallisuuden lisäämisessä ryhmässä. Ohjaaja mielletään yleensä turvallisuuden luojaksi ja ohjaaja on turvallisuuden luoja silloinkin, kun hänen tulee luoda hieman turvattomuutta, jotta turvallisuus voisi syvetä ryhmässä. Ohjaaja on tavallaan siirtotunteiden kohde, mikä asettaa isoja haasteita mm. opettajille ryhmäyttämässä onnistumiseen. Ohjaaja luo turvallisuutta ryhmäänsä omalla olemuksellaan ja toiminnallaan. Turvallisuuden luomisen olemuksella tarkoitetaan sitä, että ohjaajan turvallinen suhde itseensä heijastuu ryhmän turvallisuuteen. Käänteisesti ohjaajan oma turvattomuus asettaa yleensä rajat ryhmän turvallisuuden kasvulle. Ohjaaja voi vaikuttaa omalla toiminnallaan ryhmän turvallisuuden kasvuun mm. luomalla yhdessä ryhmän kanssa sopimuksia, kuten ryhmän säännöt, toimintasopimus, vaitiolosopimus, luottamussopimus tai vuorovaikutussopimus. Opiskelijaryhmässä sopimukseen voisi kuulua esim. yhteisesti sovitut säännöt tupakoinnista, poissaoloista, aikataulujen noudattamisesta, vaitioloista, osallistumisesta yhteisiin tehtäviin ja ryhmätöihin, kaikkien huomioonottaminen ja toisen puolustaminen tarvittaessa yms. (Aalto 2000, 74-75.)

Turvallisuus lisääntyy selkeästi, jos ohjaaja ei päästä kielteisiä tunteita pesiytymään ryhmään vaan aistii ne herkästi ja purkaa ne mahdollisimman pian. Aalto (2000, 75) esittää vakituisiin tunteiden purkuhetkiin ajankohdaksi aamua ja esimerkiksi ”fiilikierroksen” tai ”fiilisjanan” käyttöä. Jos ryhmässä sattuu jotain hankalaa, kannattaa tilanne purkaa mahdollisimman nopeasti. Oleellista ei ole tilanteen suuruus, vaan se, että tunteiden purkamisen idea ja merkitys opitaan. Myönteinen asenne toisiin lisää myös turvallisuutta. Ohjaajan negatiivinen asenne ryhmäläisiin tartuttaa kielteisen asenteen myös ryhmän jäseniin. Ennakkokäsitykset ihmisestä tai hänen taustastaan voivat lukita uskomusten vangiksi ja varauksellisuus häneen vaikuttaa yleensä kielteisesti. Myönteisen palautteen antaminen on puolestaan eräs keskeisimpiä ihmisen kunnioittamisen alueita. Mielestäni erilaiset myönteisen palautteen antamisen keinot tulisikin olla opettajilla jatkuvasti käytössä. Etenkin nuorten opiskelijoiden kohdalla myönteisellä palautteella saadaan helposti hyvää aikaa nuoren itsetunnolle ja uskomukselle

omiin kykyihin. Aalto (2000, 76) tuo hyvin esille palautteen merkityksen etenkin nuorten kanssa, joilla on huono itsetunto. Hän listaa taitoja ja ominaisuuksia joita tarvitaan meidän aikanamme ja joista nuorelle kannattaa antaa palautetta: Omien tunteiden käsittelemisen taito, korjaavan palautteen vastaanottamisen kyky, kyky käsitellä turhautumia rakentavista, myönteinen, toisten ihmisten tunteiden käsittelytaito, empatiainen, huumorintajuinen, määrätietoinen, kyky antaa tilaa keskeneräisille ideoille, luotettava, vastuuntuntoinen, joustava, kuuntelukykyinen, toisten pahojen olojen purkamisen taito, kärsivällinen, kyky purkaa rakentavasti oma paha olo, myönteistä palautetta antava, turvallinen, jaksava, hyvä yhteys omiin tunteisiin, uskallus myöntää omat virheensä, kyky antaa tilaa epäonnistumisille ja virheille, huolellinen, kykenevä antamaan korjaavaa palautetta jne. (Aalto 2000, 75-76.)

Ohjaajan ongelmanratkaisutaidoilla on niin ikään suuri merkitys turvallisen ja hyvän ilmapiirin luojana. Jos ongelmat ratkaisevat autoritäärisin keinoin, se ennemminkin vähentää kuin lisää turvallisuutta. Ongelmatilanteet tulisi pyrkiä ratkaisemaan siten, että kielteiset tunteet saadaan purettua ja haastavat tilanteet hoidetaan loppuun asti, eikä jätetä niitä kesken. Tehtävien purku ja prosessointi lisää myös turvallisuutta ja pidän tätä tärkeänä etenkin omissa sosiaalialan aineissa. Käsittelemme paljon vaikeita asiakastilanteita ja sosiaalisia ongelmia, jotka voivat osalle opiskelijoista tulla hyvin lähelle. Tehtävien purkamisella saadaan omille tunteille järjestystä ja prosessoinnissa kokemukset jäsentyvät käyttövaraksi myös ymmärryksen tasolla, kuten Aalto (2000, 77) asian kiteyttää. Hän myös lisää, että kaottinen kokemusten sarja, jossa ei ole tilaa tunteiden käsittelylle eikä kokemusten jäsentämiselle, voi synnyttää turvattomuutta suhteessa omiin tunteisiin että myös ohjaajan taitoihin. On pystyttävä myös tunnistamaan pinnallisuus, koska ohjaajan on tunnistettava harjoitteidensa vakavuus, eikä suhtautua asioihin ja ohjattaviin pinnallisesti. Ohjaustilanteissa ollaan tekemisissä ainutkertaisten ihmisten kanssa, heidän kokemusten ja tunteidensa kanssa. Joskus nauru ryhmässä voi harhauttaa ohjaajaa luulemaan, että ryhmässä vallitsee vapautunut tunnelma, vaikka kyse voi olla naurun taakse kätkeytyneestä todellisten tunteiden peittämisestä ja kätkeytymisestä, varautuneisuudesta. (Aalto 2000, 77.)

Ryhmän kanssa työskennellessä voi syntyä hankalia tilanteita, joissa ohjaajina joudutaan haasteelliseen tilanteeseen. Tilanne voi olla akuutti ja ohjaaja on tilanteessa, jossa ryhmän turvallisuus voi lisääntyä tai lähteä laskuun ja jopa romahtaa kokonaan. Tärkeää haastavissa tilanteissa on ohjaajan omat tunteet. Ohjaaja voi kokea tilanteen uh-

kana omalle roolilleen, epäonnistumisen ja pelon tunteet voivat alkaa piinata. Nämä tunteet ovat kuitenkin ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä, eikä ohjaajan tarvitse niitä pae- ta. Näissä tilanteissa ohjaajalta vaaditaan kykyä pitää omat tunteet ominaan ja ryhmän jäsenten tunteet heidän tunteinaan, eikä sekoittaa niitä keskenään. Heillä on oikeus toimia itseään vahingoittavasti, mutta ei muita ryhmän jäseniä vahingoittavasti. Ohjaa- jan on hyvä muistaa, ettei hänen tarvitse lähteä arvovaltataisteluun tai kilpailuun siitä, kuka tilanteen voittaa. Molemmat ovat jo arvokkaita, eikä ohjaajan arvovaltaa voi uhata. Ohjaajan tulee puuttua ongelmatilanteisiin omalta osaltaan puhumalla, vaikka se voi opettajasta tuntua joskus vaikealle ja vaatii rohkeutta. Aalto (2000, 78) kertoo muutaman hyvän esimerkin:

”Minusta tuntuu kurjalle, että sanoit Petriä etanan hitaaksi. Voin vain kuvitella, miltä hänestä tuntui, koska hän ei voi luonteelleen mitään. Toivottavasti et nimittele enää toisia.”

”Olin hetken äärimmäisen raivostunut, kun puutuit Jaanan lihavuuteen. Minun mielestäni on erittäin haavoittavaa puuttua toisen fyysisiin omi- naisuuksiin. Uskon, ettet tee sellaista enää toiste”.

Minä kiehuin hetki sitten, kun näin, ettette varmistaneet Helin turvalli- suutta, vaikka siitä oli sovittu. Hän voisi tällä hetkellä olla loukkaantu- nut. Onneksi ei sattunut mitään pahempaa. Toivon, että otatte turvalli- suuskysymykset tästedes vakavasti ja toimitte muillekin esimerkkinä.”

On hyvä muistaa, että kaikki tilanteet pystytään aina purkamaan ja usein juuri hanka- lien tilanteiden käsittelystä syntyy kaikista opettavaisin prosessi. Ohjaajan oma perus- asenne on ratkaisevin. Hankala tilanne on aina oppimistilanne, kuten Aalto (2000, 79) asiaa korostaa ja antaa hyvän prosessimallin: ”Aluksi puretaan tilanteeseen liittyvät tunteet janalla, ympyrässä tai jollain muulla tavalla. Purkamisen aikana ohjaaja miet- tii, mikä oppimisen kokemus tähän voisi liittyä ja päättää mielessään prosessoinnin teemasta. Tilanne prosessoidaan ja katsotaan lopuksi, mitä on opittu ja mitä siitä voi- daan siirtää arkeen”.

OHJAAJAN MUISTILISTA RYHMÄN TURVALLISUUDEN LUOMISEKSI (Mikko Aaltoa (2000) mukailten):

- Keskeinen turvallisuuden luoja omalla olemuksellaan ja toiminnallaan
- Sopimusten laatiminen ryhmän kanssa
- Ryhmän tunneilmapiirin aistiminen ja kielteisten tunteiden purkamisen ripeästi
- Vakituiset tunteiden purkamishetket ja akuutit purkuhetket hankalissa tilanteissa
- Myönteinen asenne kaikkiin ryhmäläisiin, taustat eivät saa vaikuttaa negatiivisesti
- Jatkuva myönteinen palaute
- Ongelmanratkaisutilanteet ja menetelmät
- Tehtävien purku ja prosessointi
- Pinnallisuus luo turvattomuutta
- Siirtotunteiden tunnistaminen
- Toista vahingoittaviin tilanteisiin puuttuminen ja turvallisuudesta huolehtiminen (fyysinen että henkinen)
- Haastavien tilanteiden käsittely ja ohjaajan omien tunteiden käsittely
- Ryhmästä pois jääneen/jättäytyneet jäsenen huomioiminen: "Oven avoimeksi jättäminen", tarkkailijan roolin antaminen, juttelu ja ryhmään mukaan tulon tukeminen yms.

5.3 Nivelvaiheen merkitys ryhmäytymisen prosessissa

Lasten ja nuorten koulunkäynnin ja opiskelun kriittisiä vaiheita ovat siirtymiset kouluasteelta toiselle. Näissä nivelvaiheissa opiskelija kohtaa koulunkäynnissä monenlaisia muutoksia. Yläkoulun vanhimmista yhdeksäs luokkalaisista tulee uuden koulun nuorimmat, uusia aineita tulee opiskeltavaksi, opettajat ja opiskelukaverit ovat uusia, koulupäivät pidentyvät jne. Nuoret voivat kokea helpotusta koulunvaihdon tuomaan jännitykseen ja epätietoisuuteen omaksumalla itselleen uuden käyttäytymisroolin. Koulun vaihto voi toimia myös roolin purkajana, jos edellinen koulu on sisältänyt ylimääräistä painolastia, jonka opiskelija voi jättää taakseen uuteen oppilaitokseen siirtyessä. Uusi koulu toimii tällöin uuden alkuna ja antaa nuorelle mahdollisuuden aloittaa ns. puhtaalta pöydältä. (Matikainen & Sipilä 2005, 40-42.)

Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe on kriittinen vaihe opiskelun jatkumiselle etenkin niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka ovat syrjäytymisvaarassa ensin koulutuksesta ja myöhemmin työelämästä esimerkiksi sosiaalisten, kielellisten tai muiden ongelmien vuoksi. Sosiaalista ongelmista kärsivä nuori saattaa pelätä uuteen kouluun siirtymistä jopa oman turvallisuuden vuoksi. Opiskelija voi pohtia, onko uudessa koulussa joku aikuinen, joka kykenee suojelemaan häntä ympäristön uhkilta. Yläkoulussa on voinut olla luokanvalvoja, joka on tukenut oppilasta kokonaisvaltaisesti, mutta uudessa oppilaitoksessa opiskelijalle ei ole ennestään tuttua aikuista. Suurimmassa keskeyttämisvaarassa ovat lapset, joilla ei ole riittävästi kodin ja lähipiirin tukea opiskelemaan sekä vähävaraisten perheiden ja vaikean sosiaalisen taustan omaavat lapset. Mitä pidemmälle siirtymäaika menee, sitä ongelmallisempaa on usein opintojen uudelleen aloittaminen ja loppuunsaattaminen. (Matikainen & Sipilä 2005, 41; Opetusministeriö 2005, 11, 65.)

Nivelvaiheyhteistyötä kartoittaneessa kehittämishankkeessa Minna Saulio (2005, 26-28) toteaa, että etenkin syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden kohdalla on koettu hyväksi tutustumiskäynnit oppilaitoksiin jo peruskoulussa, koska näin opiskelijoille muodostui kokonaiskäsitys oppilaitoksesta jo etukäteen, ja sen uskottiin helpottavan siirtymävaihetta uuteen oppimisympäristöön ja siten sitoutumista. Näin ollen ryhmäytymisen prosessiin voisi vaikuttaa jo etukäteen hyvillä siirtymävalmisteluilla. Juhani Pirttiniemi (2005, 33) puolestaan toteaa, että oppilaiden peruskoulun jälkeistä jatkokoulutukseen pääsemistä ennustaa hyvin koulumenestys. Oppilailla, joilla on hyvät arvosanat, on heillä myös parempi itseluottamus ja hyviä kokemuksia koulusta. Tämä puolestaan ennustaa parempaa jatkokoulutukseen pääsyä kuin huonosti koulussa menestyneillä, joilla on kielteisiä koulukokemuksia ja koulunkäynti on muutenkin ollut epäsäännöllistä. Nuorille on myös äärimmäisen tärkeää antaa myönteistä palautetta ja olla oikeasti läsnä opettamisessa. Pirttiniemi (2005, 34-35) korostaakin, ettei nuorten ohjaaja selviydy työstään, jos hän on omaksunut etäisen opettajan roolin. Asiakaskeskeisellä lähestymistavalla voidaan päästä huomattavasti lähemmäksi nuorten maailmaa, ja sitä kautta voidaan löytää parempi sitoutuminen opiskelemaan ja jatko-opintojen suunnitteluun. Vääriä koulutusvalintoja pystyttäisiin paljon paremmin ehkäisemään, jos perusopetuksessa pystyttäisiin huomioimaan erilaiset oppijat entistä paremmin. Tämä puolestaan helpottaisi paljon toisen asteen koulutusta.

5.4 Erityisnuori ryhmäytymisen haasteena

Haastava nuori ryhmässä voi olla kuka tahansa, joka ei edesauta omalla toiminnallaan ryhmäytymistä, eikä sitoudu ryhmässä sovittuihin pelisääntöihin. Haastava nuori ei myöskään yleensä ole kovin joustava, sosiaalinen, yhteistyökykyinen eikä oma-aloitteinen. Voi tuntua, että tällainen nuori tuo kaaoksen tullessaan, minne kulkeekin. Haastavan nuoren takana on kuitenkin yleensä epävarma tai arka nuori, jolle on ominaista myös alisuoriutuminen. Hän ”testaa” ihmisiä siitä välittävätkö he, hän kokeilee sääntöjä, rakenteita ja toimintatapoja. Hänen kanssaan toimiessa eivät toimi tavalliset tavat ohjata ja opettaa. Usein tällaisen nuoren kokemukset aiemmista opinnoista ennen ammattiopintoja ovat olleet negatiivisia. (Lehtoranta & Reinola 2007, 15.)

Nuorilla on erityinen kyky herättää aikuisissa vahvoja tunteita. Nuoren kanssa työskentelevän on hyvä tiedostaa itsessään tietyt tunneloukut, joihin voi huomaamattaan ajautua esim. hermostuminen, avuttomuuden tunne, kanssakäymisen välttäminen ko. nuoren kanssa jne. Nuoruusikäinen osaa vetää aikuisen hyvin taitavasti epäkypsään käytökseen, omalle tasolleen. Lehtoranta ja Reinola (2007, 16) toteavat, että haastavan nuoren kanssa on helpompi tulla toimeen kun muistaa, että hän on paitsi ”keskeneräinen”, myös monessa risteyksessä yhtä aikaa: nuori etsii ammattiaan, identiteettiään, kykyjään, ulkonäköään, aikuisen rooliaan, omaa viiteryhmäänsä ja elämäntapaansa. Haastava nuori on joskus valmis kokeilemaan kaikkea, mutta ei sitoutumaan mihinkään, koska oma tie on hahmottumatta. (Lehtoranta & Reinola 2007, 16.)

Usein haastavan nuoren kohdalla törmää myös ihan perinteiseen elämänhallinnan puutteeseen. Vaikka nuori on ammattioppilaitoksessa opiskelemassa ensisijaisesti ammattia, niin opiskelu voi alkaa esiammatillisista perustaidoista, kuten aikataulujen ja sääntöjen noudattamisesta. Nuori, joka tulee ympäristöstä, jossa mitkään arjen rakenteet eivät ole toimineet, niin hänen on hyvin vaikea tulla viidesti viikossa joka aamu klo 8 kouluun, istua päivä paikallaan ja syödä sovittuina aikoina. Toinen selkeä puute haastavien nuorten kotioloissa on välittämisen puute. Nuori on tottunut kotonaan siihen, ettei hänen menemisistä ja tekemisistä välitetä, hän ei ole ollut kenellekään tärkeä. Nuorelle voi olla uutta se, että koulussa jollekulle onkin merkitystä hänen läsnäolostaan. Nuori ei ole kokenut sellaista asennetta tai toimintatapaa, jossa hänet koetaan tärkeäksi ja hänen takiaan ollaan valmiita näkemään vaivaa. Välittäminen pitää sisällään tervehtimisen lisäksi kiinnostuksen toista kohtaa ja valmiuden auttaa ja

tukea. Kiireetön ilmapiiri ja turvallisen aikuisen seura auttavat yhteyden luomisessa ja rauhoittavat nuorta. Esimerkiksi myöhästelijöiden toivottaminen tervetulleeksi mukaan opetukseen on huomattavasti parempi ja antoisampi toimintatapa kuin nuhteleva ja korvauksien lateleminen. Nuori saa aikuisesta peilin, jota vasten voi tarkastella itseään. (Lehtoranta & Reinola 2007, 17-18.)

Haasteellisiin nuoriin ei päde perinteiset opettajan tai ohjaajan toimintamallit, vaan nuoren kanssa työskentely vaatii sinnikkyyttä ja systemaattisuutta. Kun aikuinen on nuorelle tärkeä ja läheiseksi koettu, hän usein testaa välittämisen määrää ja rajojen syvyyttä. Pahinta tällaisessa tilanteessa olisi välinpitämättömyys ja haasteettomuus. Opettajalta odotetaan kärsivällisyyttä ja kykyä sietää nuoren oikkuja, mutta myös kykyä asettaa nuorelle rajoja ja vaatimuksia. Nuoren itsetunto on vasta kehittymässä, minkä vuoksi hän on aikuista herkempi arvosteluille ja hylkäämisen kokemuksille. Hän voi kokea tuhoutumista, ellei häntä hyväksytä. Nuori ei välttämättä pysty näkemään tekemäänsä virhettä vain yhtenä erehdyksenä vaan saattaa kokea kaiken itsessään erehdykseksi. Myös esillä olo ja huomion kohteena oleminen voivat tuntua ahdistaville. Liiallinen esilläolo voi tuntua nololle ja herättää kestämatöntä häpeän tunnetta. (Lehtoranta & Reinola 2007, 19.)

Motivaation löytäminen: Jos nuori on todella kiinnostunut jostakin, hän jaksaa yrittää yhä uudelleen. Hänellä on tällöin vahva motivaatio yrittämiseen ja kokeilemaan uusia ratkaisuja tekemäänsä. Joiltakin nuorilta tuntuu puuttuvan kiinnostus kaikkeen tekemiseen ja mielihyvän kokeminen vain motivoi. Ihmisen motivoituminen on suoraan yhteydessä siihen, miten todennäköiseksi hän arvioi tavoitteen saavuttaminen. Jos tavoitteita ei ole koskaan ollut, tai niitä ei ole koskaan saavutettu, motivaatio on varmasti kateissa. Usein voi kyse olla siitä, ettei nuori ole koskaan tehnyt mitään sellaista, missä olisi kokenut olevansa hyvä tai kukaan ei ole kannustanut häntä yrittämään mitään. Nuori on kohdannut vain vähättelyä ja mitätöintiä. Motivaatio on tavallaan piilossa, mutta se pitäisi jotenkin houkutella esiin. Myös oppiminen ja työskentelyyn motivoituminen liittyvät läheisesti käsitykseen omasta pystyvyydestä eli omasta kyvystä oppia. Käsitykset ja uskomukset omasta pystyvyydestä vaikuttavat nuoren toimintaan ja valintoihin. Kielteiset kokemukset esim. aiemmasta kouluhistoriasta voivat jopa estää yrittämästä ja motivoitumasta. Heikon pystyvyykokemuksen omaava nuori luovuttaa helposti. Hän voi osallistua kouluun ja työhön epäsäännöllisesti ja on valmis tulkitsemaan pienetkin vastoinkäymiset lopun aluksi. Nuoren pystyvyyden vahvista-

minen olisikin todella tärkeä seikka opintojen etenemisen kannalta. Ilmapiiiri, kaverijoukko, opettajan persoona ja viihtyisät puitteet voivat olla pieniä polkuja kohti myönteisempää olotilaa. Vastaavasti pelkoja ja uhkakuvia sisältävä viesti latistaa pystyvyysuskoa entisestään. Nuoren kannalta on tärkeää, että hänelle muodostuu käsitys omasta kehityskelpoisuudestaan. Tällöin olisi tärkeää saada nuori ymmärtämään, että hän pystyy oppimaan ja yltää vähitellen välitavoitteiden kautta omiin tavoitteisiin. Usein toimiva lähtökohta on hakea tavoitteita, joihin nuori on valmis sitoutumaan. Nuorta kannattaa mm. selkeästi muistuttaa ammatin eduista ja valmistumisen tuomista hyödyistä, kuten palkasta. Ihminen työskentelee parhaiten sellaisten päämäärien hyväksi, jotka hän kokee itselleen mielekkäiksi ja jonka avulla hän saavuttaa tärkeitä hyötyjä. (Lehtoranta & Reinola 2007, 20-23.)

KRIITTISET KOHDAT NUOREN OPINTOPOLULLA

- siirtyminen koulumuodosta tai koulusta toiseen
- nivelvaiheet koulussa, eri oppiaineissa
- runsaat poissaolot
- oppimisen ongelmat
- sairastuminen
- opiskelijan perhetilanne
- seurustelusuhteet
- täysi-ikäisyyden saavuttaminen
- kotoa poismuutto
- ajokortin saaminen
- työmarkkinoiden houkuttelevuus

(Lähde ROcK ryhmäohjaajan kansio, YSO 2006)

5.5 Ryhmäytymisen ja ryhmän toimivuuden jatkuvuus

Ryhmäytymisen prosessissa korostetaan paljon ryhmän muotoutumisen alkuvaiheita. Ryhmän toimivuuden ja turvallisuuden merkitystä ei tule unohtaa toisena ja kolmantena lukuvuonnakaan. Esimerkiksi Pouttu-Alanko ja Stenius (2007, 57-58) tuovat opintojen viivästyistä koskevassa selvityksessään esille, että opintojen eteneminen vaikeutuu selvästi eniten toisen opiskeluvuoden aikana. Tutkimuksen mukaan ongelmia opintojen etenemisen suhteen ilmeni yli puolella (59 %) toisen opintovuoden aikana, vähiten ensimmäisenä vuotena ja toiseksi vähiten kolmantena opintovuotena. Eniten haasteita aiheutti heikko motivaatio teoriaopinnoissa ja yhteisissä opinnoissa.

Nämä tutkimustulokset antavat aihetta miettiä ryhmää tukevaa roolia myös toisena opiskeluvuotena, jotta turvallinen ja toimiva ryhmä edesauttaisi opintoja. Ensimmäisenä lukukautena sosiaali- ja terveystieteiden opinnoissa panostetaan paljon tutustumiseen ja toiminnallisiin harjoituksiin, kun taas toisena lukukautena ja lukuvuotena usein korostuu tiukka opiskelutahti ja teoreettinen opetus mm. hoidon ja huolenpidon opinnoissa. Opinnit muuttuvat osalle hyvin vaativiksi, kun esimerkiksi hoitotoimenpiteiden harjoitustunneilla on läsnäolopakko kurssin läpäisemiseksi tai lääkelaskuissa ei saa olla yhtään virhettä hyväksytyin suorituksen saamiseksi. Toiseen lukukauteen ajoittuu yleensä myös ryhmäytymisprosessissa kuohuntavaihe, joka omalta osaltaan voi tuoda lisäahdistusta ryhmän sisällä ja klikit hoitamattomina voivat jäädä hankaloittamaan ryhmäkoheesiota. Toinen opiskeluvuosi erottaa opiskeluryhmistä usein myös selkeästi ne opiskelijat, jotka tarvitsisivat lisätukea opintojen etenemisessä. Ryhmästä putoamisen vaara on suuri, ja jos nuori joutuu siirtymään vieraaseen ryhmään tekemään esimerkiksi intiimejä hoitoharjoituksia, pinnaamis- ja keskeyttämisvaara on suuri. Oma turvallinen ryhmä tukee tässä mielessä hyvin opintojen etenemistä.

Ryhmäytymisen jatkuvuutta pohtiessa on muistettava myös se, että kyseessä ovat nuoret opiskelijat. Nuoren siirryessä perusasteelta ammatilliselle toiselle asteelle hänen elämässään tapahtuu paljon isoja muutoksia, kuten Pouttu-Alanko ja Steniuskin (2007, 61-62) tutkimuksen pohdinnassaan korostavat. Nuori siirtyy perusasteen tiukasti ohjattusta koulunkäynnistä enemmän valinnaisuutta ja itseohjautuvuutta vaativiin opintoihin sekä uuteen ryhmään. Lisäksi nuoret elävät murrosiän ja nuoreksi aikuiseksi kehittymisen ikävaihetta, johon kuuluvat olennaisena osana itsenäistyminen lapsuuden kodista, oman identiteetin rakentuminen, parisuhteen luominen ja erot sekä oman paikan hakeminen yhteiskunnasta. Tähän kaikkeen totuttelemisen vie aikansa ja osa opiskelijoista on kypsempiä aikaisemmin näihin vaatimuksiin kuin toiset. Ryhmän toimivuuden prosessinomaisuus korostuu, koska ryhmäläiset muuttuvat ja kypsyvät jo ihan kehityspsykologisten faktojen vuoksi. Tämän vuoksi ei pidä unohtaa ryhmäytymisen ja ryhmän toimivuuden ajatuksia vain ensimmäisen lukukauden tai -vuoden tavoitteiksi, vaan ryhmäohjaajien ja opettajien tulisi edesauttaa ryhmäytymisen ajatuksia koko opiskelun ajan. (Ks. myös LIITE 1)

6 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ RYHMÄYTYMISEEN JA OPISKELIJOIDEN SITOUTTAMISEEN OPINTOIHIN

Halusin tällä työllä tuoda ymmärrystä siihen, mitä on ohjata 2000-luvun nuorta opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisissa opinnoissa sekä selvittää mikä merkitys hyvällä ja turvallisella ryhmällä on nuorten ammatilliseen kasvuun ja opintoihin kiinnostamiseen. Ja miten ryhmäohjaajat ja opettajat voivat omalta osaltaan vaikuttaa siihen. Tavoitteeni oli myös tuoda välineitä ryhmäohjaajille ryhmäytymiseen liittyen ja ryhmäohjaajien hiljainen tieto esiin. Kehittämishankkeen liitteeseen (LIITE 2) olen koonnut yleisesti käytettyjä ja erilaisiin tilanteisiin sovellettuja tutustumis- ja ryhmäytymisharjoituksia vapaasti hyödynnettäväksi.

”Aktiiviniveliä ammattiin” – osallisuutta lisäävät toimenpiteet käyttöön Oulun seudun ammattiopistossa -projektin tarkoituksena oli levittää ja ottaa käyttöön projektin kehitetyt ja kerätyt hyvät käytännöt keskeyttämisen vähentämiseksi ja opiskelijoiden aktivoimiseksi ammatillisen tutkinnon suorittamiseen. Menetelmänä käytettiin nuotiopiiri-toimintaa ja 14 nuotiopiiriä toteutui 11:sta OSAOn yksikössä. Kolme yksikköä ei lähtenyt toimintaan ollenkaan mukaan. Lopullinen raportti hyvien käytäntöjen keräämiseen ei ollut vielä saatavilla, joten keskityn vain raporttoimaan oman yksikkömme tuloksia. Kontinkankaan yksikössä nuotiopiiriin osallistui kuusi ryhmäohjaajaa, kuraattori sekä yksi opinto-ohjaaja. Nuotiopiirimme kokoontui syksyn 2007 aikana viisi kertaa. (Ammattiniveliä ammattiin 2008, 1-2; Roininen 2007.)

Kontinkankaan yksikön nuotiopiirissä hyvien käytäntöjen punaiseksi langaksi nousi välittämisen ilmapiirin luominen. Pohdimme ryhmässä välittämisen ilmapiirin luomista niin suhteessa alaikäisten opiskelijoiden vanhempiin kuin itse opiskelijoihin. Yhteistyö kotiin päin koettiin tärkeäksi, koska näin saatiin vanhemmat sitoutettua tukemaan nuortensa opiskelua, mutta myös varhainen puuttuminen ongelmatilanteissa koettiin helpommaksi, kun suhteet vanhempiin olivat jo olemassa. Hyvänä käytäntönä sovimme säännöllisen yhteydenpidon vanhempiin kirjeen muodossa eli aina lukukauden alussa alaikäisten vanhemmille postitetaan ryhmäohjaajan kirje, jossa kerrotaan kuulumisia nuoren opinnoista, tiedotetaan yleisiä asioita oppilaitoksesta ja opastetaan mm. Wilma järjestelmän käytössä (poissaolojen ja opintokortin seuranta). Vanhempainiltoja alaikäisten ensimmäisen lukukauden opiskelijoiden vanhemmille myös jatketaan. (Niskanen 2007; Roininen 2007.)

Välittämisen ilmapiirin luomiseksi suhteessa opiskelijoihin kartoitimme aluksi niitä ongelmakohtia, joissa opiskelijoillamme on eniten haasteita ja mitkä seikat estävät opintojen etenemisen. Tästä keskustelusta listasimme tärkeimmät kehittämiskohteet ja jo hyväksi havaitut käytännöt, joita tuli jatkojalostaa:

- 1) Wilmaan poissaolojen kirjaamiseen toivotaan konkreettiset ja yhtenäiset ohjeet sekä koulutusta opettajille ohjelman käytöstä. Ohjelmasta ei ole hyötyä, jos kaikki opettajat eivät sitoudu sitä käyttämään.
- 2) Välittämisen ilmapiirin luomiseksi ryhmäohjaaja pitää jatkuvasti henkilökohtaista yhteyttä opiskelijoihin selvittämättömien poissaolojen selvittämiseksi, seuraa ryhmäläistensä opintojen etenemistä ja puuttuu mahdollisimman pian vaikeuksiin. Tähän hyväksi välineeksi koettiin lukukausittain pidettävät HOPS-keskustelut kaikkien oman ryhmän opiskelijoiden kanssa. HOPS-keskustelujen helpottamiseksi toivottiin tämän huomioon ottamista lukujärjestyksen laatimisen yhteydessä.
- 3) Tukiopetus tulisi organisoida ja resursoida selkeämmin. Etenkin niiden aineiden kohdalla, joissa on jatkuvasti tukiopetuksen tarvetta, kuten matematiikassa (lääkelaskut) ja vieraissa kielissä. Toivottiin myös, että ”läksypaja” tai ”rästipaja” toimintaa kehiteltäisiin.
- 4) Ryhmäohjaajien hyvät käytännöt tulisi kerätä yhtenäisesti kirjalliseen muotoon ja leivittää kaikkien saataville (ryhmytyminen, aloittavien ryhmien kanssa toimiminen, retkipäivä jne.). Ryhmäohjaajan kansio työnalla.
- 5) Ryhmäohjaajien tulisi ohjeistaa ryhmäänsä mahdollisten hopsilaisten vastaanottamiseen ryhmään, jotta uuteen ryhmään tulo ja sopeutuminen olisivat mahdollisimman onnistuneita. (hopsilaisen ryhmäyttäminen kesken lukukauden)
- 6) Uuden HOPS-lomakkeen laatiminen ryhmäohjaajille lukukausittain pidettävien keskustelujen tueksi. Uudessa lomakkeessa tehdään konkreettisemmin suunnitelmaa rästiopintojen suorittamiseksi ja tiedustellaan enemmän mitä opiskelijalle kuuluu. (Niskanen 2007; Roininen 2007.)

Näistä kehittämisajatuksista suurin osa on edennyt ja otettu jo käyttöönkin hyvänä käytäntönä syksyn 2008 aikana. Alaikäisten vanhemmille on lähtenyt ryhmäohjaajan kirje kuulumisista kahtena lukukautena. Wilma ohjelman käyttöön opastusta kaikille opettajille järjestettiin keväällä ja syksyllä 2008 ja yhteisistä käytännöistä sovittiin kirjallisesti. ”Rästiparkki” saatiin perustettua ja syksyllä 2008 aloitti Jelppi omissa

rauhallisissa tiloissa ja oman vakituisen ohjaajan luotsaamana. Opiskelijat ovat olleet toimintaan tyytyväisiä. Nuotiopiiritoiminnan jälkeen valmistui myös Tuovi Pasman ja Merja Savolaisen (2008) laatima ”2 gigan muistikortti ryhmäohjaajille” eli kattava ryhmäohjaajakansio Kontinkankaan yksikön opetussuunnitelmaperusteisen koulutuksen opettajille. Uusi ryhmäohjaajakansio sisältää kaiken oleellisen tiedon, mitä ryhmäohjaajan tulee tietää heti ensimmäisestä päivästä lähtien uuden ryhmänsä kanssa ja hyviä toimintaohjeita ryhmäytymiseen. Nuotiopiiritoiminta edesauttoi konkreettisesti monia asioita yksikössämme välittämisen ilmapiirin luomiseksi. Projektin alkuperäinen tavoite oli saada keskeyttämisprosentit laskemaan OSAO kaikissa yksiköissä ja ainakin Kontinkankaan osalta hyviä tuloksia on saatu aikaiseksi. Vuoden 2008 toukokuun lopussa yksiköstä eronneita opiskelijoita oli 33 (joista ops-perusteisia 23). Eroprosentti oli 3,3 %, joista negatiivisia eroja 0,6 %. (OSAO 2008.)

7 POHDINTA

Aini-Kristiina Jäppinen (2007, 115) esitti tutkimuksessaan hyvinä käytäntöinä matalan keskeyttämisprosentin saavuttamiseksi mm. että menestyvää oppilaitosta johdetaan vastuullisen verkostoyhteistyön avulla eli johtajat ja rehtorit eivät toimi yksin. Menestyvä oppilaitos niin ikään sitouttaa koko henkilöstön kollektiiviseen vastuuseen esimerkiksi tehostamalla poissaolojen seuranta ja tukemalla ryhmäohjaajia varhaisen puuttumisen työssään sekä panostamalla ohjauksen saatavuuteen työn organisoinnilla. Jäppisellä on paljon muitakin hyviä käytäntöjä, mutta poimin nämä, koska niiden toimivuuteen on Kontinkankaan yksikössä mm. nuotiopiiritoiminnan kautta panostettu ja saatu hyviä tuloksia aikaiseksi. Isoissa yksiköissä kehittämistä tapahtuu varmasti koko ajan, mutta keskeistä on se, että ne viedään johtotasolle asti tiedoksi ja päätettäväksi. Muuten hyvät ideat jäävät pienen ryhmän tietoon ja asiat eivät konkreettisesti etene. Ilokseni olin kuitenkin todistamassa, että jos halua ja tahtoa oikeasti on, asiat etenevät nopeallakin aikataululla; hyvänä esimerkkinä yksikössämme tapahtunut Jelpin pystytyn saaminen ja toiminnan aloittaminen.

Kuten aiemmista tutkimustietojen ja teorian kartoittamisesta huomasi, nykynuoren ohjaaminen ei aina ole mikään helppo tehtävä ja ohjaajalta vaaditaan melkoista monitaituruutta ohjauksesta selviytyäkseen. Nuoruus ikävaiheena on varsin haavoittuvainen, minkä vuoksi ohjaajan rooli ja ammattitaito korostuvat varhaisessa puuttumisessa

ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Niin ryhmäytymisessä että nuoren ohjaamisessa nousee tärkeäksi asiaksi välittämisen ilmapiirin luominen. 15-16 -vuotiaat ammatillisen koulutuksen aloittavat nuoret elävät vaiheessa, jossa keskeistä on oman sisäisen maailman työstäminen, ja tämä merkitsee usein kriisejä nuoren elämässä. On tärkeää, että nuori tuntee, että koti ja koulu osoittavat kiinnostusta häntä kohtaan. Välittämisen ja kiinnostuksen osoittaminen nousevat esille myös hyvin toimivan ryhmän ominaisuuksissa ja etenkin erityisnuorten kohdalla. Esimerkiksi Pirttiniemi (2005, 34) mainitsi tutkimuksessaan, että asiakaskeskeisellä ohjauksella voidaan päästä huomattavasti lähemmäs nuoren maailmaa, ja sitä kautta voidaan löytää parempi sitoutuminen opiskeluun. Ryhmäytymisprosessi onnistuu puolestaan sitä paremmin, mitä paremmin ryhmän tuntee, ja etenkin nuorten kohdalla nuorten ikävaiheeseen liittyvät kehitystehtävät ja nuorten ajatusmaailmaa edes jonkin verran.

Nämä esille nousseet faktat keskeyttämisen ehkäisemiseksi ovat varmasti sellaisia, jotka kaikki allekirjoittavat ja kokevat tärkeiksi. Monessa oppilaitoksessa nousee kuitenkin resurssikysymykset vastaan, koska ohjausresursseja kaivattaisiin paljon enemmän. Esimerkiksi ryhmänohjaajan tehtävät tuntuvat lisääntyvän vuosi vuodelta, mutta resurssit eivät samassa suhteessa. Opetussuunnitelman sisällä pitäisi pystyä siirtämään esimerkiksi ammattiaineista tunteja ryhmänohjaajan käytettäväksi tai ensimmäiseen syksyyn varattuja ohjausresursseja jakaa tasaisemmin koko lukuvuodelle. Tällaisella muutoksella pystyttäisiin vastaamaan siihen, ettei ryhmäytyminen loppuisi kuin seinään ensimmäisen syksyn jälkeen. Usein ryhmäytymisen kuohuntavaihe ja siihen liittyvät haasteet konkretisoituvat vasta toisella lukukaudella, minkä vuoksi olisi tärkeää, että omalla ja tutulla ryhmänohjaajalla olisi resursseja puuttua tilanteeseen tuoreeltaan ja tukea ryhmäytymisprosessia turvallisesti eteenpäin. Ryhmänohjaajilta vaaditaan myös aitoa halua ohjata ja tukea nuoria opinnoissaan. Välittäminen, ohjaaminen ja opiskelijoiden opintojen tukeminen vaativat aikaa ja tämän huomioiminen puolestaan organisaatiolta halua tarkistaa ja uudistaa sen mahdollistavia resursseja.

Kehittämistä tuntuu siis riittävän, joskin paljon on saatu myös aikaiseksi. Aini-Kristiina Jäppisen tutkimuksen loppulausetta lainaten ”mitään pysyvää hyvää ei koskaan saavuteta pikakonstein ja nopeutetulla aikataululla, ja on itsestään selvää, että opiskeluihin sitouttaminen ja keskeyttämisen ehkäiseminen vaativat runsaasti aikaa, panostusta ja työtä. Mutta se on mahdollista – pienin askelin, sitkeästi ja suunnitelmal-

lisesti, kriittisesti tiettyihin asioihin kerrallaan keskittyen ja henkilöstön jokaisen jäsenen tuella ja suurella sydämellä” (2007, 115).

LÄHTEET

Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Turvallisen ryhmän rakentaminen. My Generation Oy.

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2003. Nuoren aika. Porvoo: WSOY

Aktiivinviveliä ammattiin – osallisuutta lisäävät toimenpiteet käyttöön Oulun seudun ammattiopistossa 2008. ESR- projektin loppuraportti 25.1.2008.

Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopisto paino.

Hyppönen, Merja & Linnossuo, Outi (toim.) 2002. ZIP, ZAP ja BOING. Leikkejä ja muita toiminnallisia mentelmiä hoito-, kasvat- ja sosiaalialan koulutukseen ja työhön. Saarijärvi: LK-kirjat.

Häggman, Erik 2007. Polarisaatiomuistio. 95 000 nuorta koulutuksen ja työelämän ulkopuolella 2004. Länsi-Suomen lääninhallitus. Viitattu 29.3.2008
[http://www.laanhallitus.fi/lh/lansi/bulletin.nsf/files/3D1785B1EA312A36C225733E0043BC70/\\$file/Polarisaatiomuistio.pdf](http://www.laanhallitus.fi/lh/lansi/bulletin.nsf/files/3D1785B1EA312A36C225733E0043BC70/$file/Polarisaatiomuistio.pdf)

Isokorpi, Tia 2003. Tunneälytaitojen ja yhteisöllisyyden oppiminen reflektoinnin ja ryhmäprosessin avulla. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna: Saarijärven off-set Oy.

Jäppinen, Aini Kristiina 2007. Kiinni ammattiin – Ote opintoihin. Keskeyttämisen vähentäminen ammatillisessa perusopetuksessa. Opetusministeriön julkaisuja 2007:27.

Laine, Anne, Ruishalme, Outi, Salervo, Pirjo, Sivén, Tuula & Välimäki, Päivi 2007. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY

Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Lehtoranta, Pirjo & Reinola, Outi 2007. Haastava nuori ammattia oppimassa. Miten toimin nuoruusiän kanssa koulussa tai työpaikalla? Helsinki: Yliopisto paino.

Matikainen, Matti & Sipilä, Heli 2005. Turvallisesti yläasteelle. Teoksessa Jari Helminen (toim.). Kiintopisteitä nuoruusaikaan. Psykososiaalinen tuki ja työ nuorten kanssa toimiessa. Sivut 35-58. Diakonia-ammattikorkeakoulu B Raportteja 26. Helsinki: Multiprint Oy.

Niskanen, Ullamaija 2007. Muistiinpanot nuotiopiirin kokoontumisista Kontinkankaan yksikössä 4.9.-18.12.2007 väliseltä ajalta.

Opetusministeriö 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33 Helsinki: Yliopisto paino.

OSAO 2008. Oulun seudun ammattiopiston tilastot. Opiskelijoiden eroaminen oppilaitoksesta 2007 ja 1.1.-31.5.2008. OSAO intranet mittarit ja kyselyt. Viitattu 14.10.2008 http://intra.osao.fi/index.php?id=707&cat_ids=x667xx752xx84xx89x#cat89

Pasma, Tuovi & Savolainen, Merja 2008. 2 gigan muistikortti ryhmäohjaajille. OSAO, Kontinkangas. Intranet.

Pirttiniemi, Juhani 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen kehittäminen. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Sivut 32-39. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy

Pouttu-Alanko Maarit & Stenius, Heli 2007. Notkahtiko opiskelijan polvet vai pettikö opinto-ohjaus? Teoksessa Eija Honkanen & Elisa Tuominen (toim.) Kokeva Opo – hankkeen sadonkorjuu – opinto-ohjaajaopiskelijoiden ja kouluttajien ajatuksia, kokemuksia ja kehittämisideoita, sivut 55-64. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 5/2007. Hämeenlinna: Saarijärven Offset Oy

Roininen, Eija 2007. Kontinkankaan yksikön raportti nuotiopiiritoiminnasta 19.12.2007.

Saulio, Minna 2005. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet oppijan tukena. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Sivut 11-31. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy

Tilastokeskus. Keskeyttämistilastot. Viitattu 11.3.2008 http://www.tilastokeskus.fi/til/kkesk/2006/kkesk_2006_2008-03-11_tie_001.html

Ylivieskan ammattiopisto (YSO), ROcK ryhmäohjaajan kansio. Viitattu 12.10.2008 http://www.kam.fi/docs/ROcK_ryhmäohjauksen_kansio.pdf

RYHMÄN VAIHEET

1. RYHMÄ MUODOSTUU

Ryhmän aloitusvaihe

Ryhmän jäsen kysyy itseltään monia asioita tullessaan uuteen ryhmään, tai kun tilanne ja olosuhteet ovat erilaiset kuin tavallisesti.

- Mikä on paikkani tässä ryhmässä?
- Miten käyttäydyn?
- Millaisen roolin valitsen?
- Onko minulla mahdollisuus vaikuttaa ryhmän toimintaan ja muihin ryhmän jäseniin?
- Onko tällä ryhmällä samanlaisia tavoitteita kuin minulla?
- Voinko toteuttaa omat tavoitteeni tässä ryhmässä?
- Pidetäänkö minusta ryhmässä?
- Minkälaisia ihmissuhteita voin solmia ja kenen kanssa?

Jos yksilö ei löydä vastauksia näihin kysymyksiin, voi seurauksena olla:

- Hyökkäävä käyttäytyminen
 - o jatkuva väittelemine
 - o korostunut auktoriteetin, esim. ohjaajan vastustaminen
 - o toisiin kohdistuva ivallisuus
 - o toisten mielipiteiden välttely ja vähätteleminen
- Tuen etsiminen
 - o samoin ajattelevien joukkoon hakeutuminen
 - o riitojen vältteleminen
 - o auktoriteetteihin tukeutuminen
 - o auttamishalun korostuminen
- Vetäytyminen
 - o passiivisuus
 - o tunteiden kieltäminen
 - o asiatasolla pitäytyminen
 - o välinpitämätön suhtautuminen ryhmän toimintaan

→ Ryhmän muodostumisvaiheessa ohjaajan tehtävä on kuunnella kaikkia!

2. RYHMÄ ON OLLUT YHDESSÄ JONKIN AIKAA

Liittoutumis- ja vastustamisvaihe

- Ryhmä alkaa olla jo selkeä ja niin turvallinen, että uskalletaan kysyä ja kritisoida
- Joitakin ryhmänjäseniä ja asioita ohitetaan ryhmässä
- Joskus haetaan syntipukkia ja ryhmän jäsen, joka on erilainen tai ei ole liittoutunut toisten kanssa, koetaan hankalana
- Etsitään samanlaisuuksia ja haetaan liittolainen tai liittolaisia

→ Liittoutumisvaiheessa ohjaajalta odotetaan tasapuolisuutta, ohjaajan tehtävä on liittoutua kaikkien kanssa!

3. RYHMÄ ALKAA TYÖSKENNELLÄ

Sitoutumisvaihe

- Ryhmän normit ja yhteinen työskentelytapa löytyvät
- Me-hengen vaihe
- Löytyy tapa, miten ryhmässä ollaan
- Ulkopuolella voi olla vihollinen; paha ja erilainen on aina tämän ryhmän ulkopuolella.
- Ryhmällä on yhteinen tarina

→ Sitoutumisvaiheessa ohjaajalta odotetaan osallistumista yhteiseen tarinaan ja tarinan jakamista ryhmän kanssa.

4. RYHMÄ TYÖSKENTELEE JOUSTAVASTI

Tehokas työskentelyvaihe

- Ryhmä löytää joustavat työskentelymuodot
- Ryhmän rajat "elävät"
- Erilaisuutta hyödynnetään
- Jokainen voi olla yksilö, autonominen oma itsensä
- Testataan läheisyyttä ja etäisyyttä toisiin
- Kypsässä työryhmässä johtajuuden voi kyseenalaistaa
- Jäsen voi vaihtua melko kivuttomasti
- Ryhmä on vastaanottavainen

→ Tällaisessa ryhmässä ohjaajan on helppo jakaa johtajuutta ryhmäläisten kanssa

5. RYHMÄ EROAA

Ryhmän päätösvaihe

- Mahdollisuus surutyöhön on tärkeää
- Ryhmän jäsenten erillisyyks korostuu
- Tulevaisuuden suunnitelmat
- Luopumisen hyväksyminen
- Ryhmän merkityksen arvioiminen
- Mietitään, mikä on kunkin jäsenen tapa erota

→ Ohjaajan tehtävänä on varmistaa turvallisen ilmapiirin jatkuminen. Ryhmän jäsenillä tulee olla mahdollisuus päättää ryhmä kasvokkain ja sanoa se, mitä vielä haluaa toisille sanoa.

(Hyppönen & Linnossuo 2002, 9-11.)

LIITE 2

RYHMÄYTYMIS- JA TUTUSTUMISHARJOITUKSIA

<p>Pyydä ryhmää muodostamaan pareja (vieruskaverin kanssa tai satunnaisesti). Parit haastattelevat toisiaan. Kysymykset voivat olla etukäteen mietittyjä, liittyä johonkin teemaan tai pari keksiä kysymykset itse, tyyliin, mitä haluaa kaverista tietää. Parit esittelevät toisensa muulle ryhmälle.</p>	<p>Jokainen keksii oman etunimen alkukirjaimista luonteenpiirteet / adjektiivit, jotka kuvastavat häntä itseään. Esim. E = empaattinen I= iloinen L= luonnollinen A= ahkera</p>
<p>Valmistele nimilaput etukäteen ja jaa ne ryhmälle sekaisin. Laput voi liimata väärin päin myös esim. tuoliin tai pöytään. Lapun löytäjä laittaa nimen rintaan ja lähtee etsimään omaa nimeään. Parin löytyessä esittelee itsensä ja tutustuu häneen.</p>	<p>Pyydä niitä ryhmäläisiä menemään porukkaan, jotka ovat tunteneet toisensa yli 3 vuotta, ryhmä kertoo mistä tuntevat toisensa. Sitten yhteen ne, jotka ovat tunteneet 1-2 vuotta ja asiasta kertominen. Seuraavaksi yhteen ne, jotka ovat tunteneet 6 kk- 1 v. jne.</p>
<p>Pyydä ryhmäläisiä keksimään itsestään kolme väittämää, joista yksi on valhe. Muu ryhmä arvaa, mikä väitteistä ei pidä paikkaansa. Tehtävän voi teettää myös pienryhmissä.</p>	<p>Pyydä ryhmää muodostamaan Suomen kartta tilaan ja jokainen sijoittuu kartalle kotipaikkakuntansa mukaan. Lähellä sijoittuvat ryhmäläiset esittelevät itsensä etunimellä ja esim. kättelevät. Harjoitusta voi jatkaa kertomalla etäisyyksiä tarkemminkin esim. kimppekyytien sopimiseksi.</p>
<p>Pyydä ryhmää liikkumaan vapaasti luokassa musiikin tahtiin. Kun musiikki pysähtyy tervehdi ja kerro etunimi / kätele / halaa kohdalle sattunutta ryhmäläistä. Musiikin jatkuessa jatka matkaa ja jälleen kun musiikki pysähtyy tervehdi edessä olevaa jne. Jatketaan tarpeen ja ryhmän koon mukaan. Voidaan antaa myös lisätehtäviä, mitä kertoo itsestään vastaantulevalle.</p>	<p>Tuo ryhmään erilaisia kuvakortteja (taide-, maisema-, postikortteja yms.) tai esim. hullunkuriset perheet pelikortit. Pyydä jokaista ottamaan yksi kortti pakasta, joka kuvastaa itseä tai sen hetkistä mielialaa / fiilistä. Pyydä jokaista kertomaan oma tarinansa tai fiiliksensä vuorotellen. Kortteja voi käyttää myös teeman mukaan erilaisissa harjoituksissa.</p>

<p>Ohjaaja jakaa kaikille lapun, jossa lukee jonkun eläimen nimi. Ryhmän jäsenet sulkevat silmänsä (tai huivilla) ja ryhtyvät ääntelemaan sen eläimen ääntä, joka lapussa lukee. Ryhmän jäsenet etsivät toisensa ja jäävät paikoilleen hiljaa, kunnes kaikki eläimet ovat vaienneet.</p>	<p>Ryhmiinjako värikorttien avulla. Jaa värikortit satunnaisesti ryhmälle ja pyydä saman värin edustajien muodostaa ryhmät. Tai vastaavasti ryhmässä täytyy olla kaikki värit edustettuna.</p>
<p>Tutustuminen esineiden avulla. Kerää pieniä esineitä tarjottimelle ja pyydä ryhmäläisiä ottamaan kukin yksi esine, joka kertoo jotain heistä itsestään. Jokainen vuorollaan kertoo esineen tarinan. Vastaavasti voit pyytää jokaista tuomaan ryhmään kotoa jonkin tärkeän esineen. Ison ryhmän voi jakaa myös pienryhmiin ja pienryhmät kertovat esineensä tarinan toisilleen.</p>	<p>Muodostetaan tiivis piiri. Opettaja aloittaa kertomalla vierustoveristaan</p> <ul style="list-style-type: none"> - kuka hän on - missä hän asuu - minkä ikäinen hän on - mikä hän on horoskoopiltaan - mistä hän pitää - mitä hän harrastaa jne. <p>Näiden juttujen ei tarvitse olla tosia! Kierroksen edetessä usein huomataan, että kertoja puhuu "omat" tietonsa kertoessaan toisesta. Anna ryhmän huomata tämä!</p>
<p>Yhteistoiminnan ja ongelmanratkaisun harjoittelu: Tarvitaan 20 kpl paperiarkkia (käytetyt A4 käyvät hyvin). Anna kaikille ryhmille tehtäväksi tehdä silta tai torni. "Olette joutuneet tornin rakentamisen maailmanmestaruuskilpailuun. Teidän tulee rakentaa näistä papereista mahdollisimman korkea torni tai mahdollisimman pitkä silta voittaaksenne kilpailun." Papereita saa taitella, mutta ei repiä.</p>	<p>Monista kullekin ryhmäläiselle paperi, johon on kirjoitettu valmiiksi aloitettuja lauseita. Täydentäkää lauseet</p> <ul style="list-style-type: none"> - ensimmäiseen oma tunnetila - kahteen seuraavaan omaan ryhmään liittyviä asioita - voit keksiä itse lisää tilanteeseen sopivia lauseiden alkuja <p>Kun kaikki ovat täydentäneet lauseet, kootaan paperit, sekoitetaan ne ja jaetaan uudestaan. Käydään kierros, jossa jokainen saa lukea ääneen saamastaan paperista.</p> <p><i>Juuri nyt minusta tuntuu...</i> <i>Minusta meidän luokkamme...</i> <i>Toivoisin, että meidän luokkamme...</i></p>
<p>Hyvä olo, koskettaminen: Piirissä hierotaan edessä olevan hartioita viisi minuuttia, sitten vaihdetaan toiseen suuntaan. Voi hieroa myös pareittain, näin ei tarvitse olla hierojana ja hierottavana yhtä aikaa.</p>	<p>Koskettaminen, hauskuuttaminen: Ryhmä tekee piiriin ja istuu. Jokainen menee istumaan edellisen jalkojen väliin. Kun kaikki ovat istuutuneet, piiri alkaa pyöriä. Edellä istuva voi ottaa takana istuvan polvien ympäriltä kiinni ja helpottaa näin piirin pysymistä yhdessä.</p>

<p>Tutustuminen, mielikuvitus, eläytyminen:</p> <p>1) Pienryhmässä jokaiselta kerätään yksi esine, josta luodaan ryhmän yhteinen esittelytarina. Tarinat esitellään muille sanoin, elein tai liikkein.</p> <p>2) Pienryhmä valitsee jäsentensä ominaisuuksista neljä, jotka ovat yhteisiä kaikille ja neljä, jotka ovat erilaisia. Ominaisuudet esitellään muille.</p> <p>3) Pienryhmät esittävät eri vuodenaikoja muille ryhmäläisille. Toiset arvaavat mistä vuodenaikasta on kyse.</p> <p>4) Ohjaaja pyytää pienryhmiä olemaan kuin makkarat pussissa, linnunpoikaset pesässä, silakat verkossa, muurahaiset työssään, kurkilauma, liikenneuhka, hiekkalaatikossa, ampiaispesässä, oravat puussa jne.</p>	<p>Ryhmän voimavarojen kartoittaminen: Pienryhmässä mietitään, mitkä ovat ryhmän voimavaroja ts. mitkä asiat toimivat. Lattialle levitetään iso paperi, jonka keskelle on piirretty ympyrä lukuisine säteineen. Pienryhmät käyvät kirjoittamassa säteille löytämiään voimavaroja.</p> <p>Muunnelma: Kehittämiskohdeympyrä, eli mietitään, mitä pitäisi kehittää (esim. yhteishenki, työrauha jne.)</p>
<p>Ohjaaminen, yhteistoiminta: Muodostetaan kolmen hengen ryhmiä. Maahan tehdään "miinakenttä", jota reunistaa kaksi köyttä, joiden keskelle on aseteltu erikokoisia kiviä siten, että niiden lomitse pystyy kulkemaan. "Miinakenttä" on tarkoitus ylittää siten, että pareittain, silmät sidottuina ja käsi kädessä kuljetaan kenttä päästä päähän koskematta kiviin tai köysiin. Yksi ryhmäläisistä on näkevä, joka ohjaa parien kulkemista käyden ulkopuolelta eteenpäin-taaksepäin-oikealle-vasemmalle -komentojen avulla.</p>	<p>Pyydä jokaista piirtämään paperille auringon ja auringon niin monta sakaraa kuin on ryhmässä jäsentä. Iso ryhmä jaa kahtia tai kolmeen osaan. Auringon keskelle jokainen kirjoittaa oman nimen. Tämän jälkeen auringot laitetaan kiertämään ryhmässä. Jokainen kirjoittaa yhden myönteisen ominaisuuden kyseisestä henkilöstä. Kun kierros on käyty läpi, opettaja kerää auringot ja jakaa ne satunnaisessa järjestyksessä ryhmäläisille. Kukin vuorollaan saa kuulla omat myönteiset ominaisuutensa. Kierroksen jälkeen keskustellaan, osuivatko luonnehdinnat kohdalleen. Auringot palautetaan omistajilleen.</p>
<p>Saada/antaa palautetta: Lattiaan laitetaan kaksi teippiä 45 asteen kulmaan. Toinen jana tarkoittaa positiivisia asioita ja toinen negatiivisia. Ryhmäläiset kukin vuorollaan kulkevat janoja pitkin haluamallaan tavalla kertoen samalla ajatuksistaan. Ajatuksia ei tarvitse miettiä valmiiksi, vaan niiden voi antaa syntyä janelle kulkiessa.</p>	<p>Tunteiden ilmaiseminen värien avulla: Lattialle piirin keskelle on laitettu useita erivärisiä paperinpaloja. Jokainen poimii itselleen kolme eriväristä paperinpala ja kertoo niiden avulla itsestään, omista ajatuksistaan ja tunnelmistaan.</p>

<p>Kaikki käyvät piiriin istumaan. Yhtä lukuunottamatta kaikki ovat sokkoja ja peittävät silmänsä huivilla. Huiviton ryhmän jäsen toimii sokkojen silminä ja kuvailee jotain ryhmän jäsentä. Kuvailuun voi kuulua vain ja ainoastaan positiivisia asioita ulkonäöstä, pukeutumisesta, mielenkiinnon kohteita, harrastuksia, luonteenpiirteitä, temperamenttia, ominaisuuksia jne.</p> <p>Sokot yrittävät arvata kenestä ryhmänjäsenestä on kyse. Se, ketä kuvataan, ei saa arvata itseään. Kun arvaus on osunut oikeaan, voidaan keskustella siitä, miltä tuntui olla kuvauksen kohteena ja olivatko kuvaukset oikeita.</p>	<p>Tarvitaan moniste, jossa on valmiina aiheet tai jokaiselle ryhmän jäsenelle kynä ja paperi. Jokainen vastaa monisteeseen tai kirjoittaa paperille, mikä hän olisi.</p> <p>Aiheet ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sää, Kuukausi, kasvi, viikonpäivä - kirja, väri, liikuntalaji, eläin - tuoksu, maanosa <p>Kun kaikki ovat vastanneet, opettaja kerää paperit ja jakaa ne takaisin. Kukin lukee saamansa paperin vastauksen ääneen. Mietitään yhdessä, kuka voisi olla kyseessä. Vastauspaperit palautetaan omistajalleen.</p>
<p>Ohjaaja kertoo, mistä palaute annetaan, esim. tästä päivästä, eilisestä, tehdystä harjoituksesta, koko kurssista yms..</p> <p>Isokokoista arpakuutiota heitetään ryhmän jäseneltä toiselle. Kuution sivuille on kirjoitettu tekstit: ryhmä, kivaa, ei kivaa, mitä olisi saanut olla enemmän, koko päivä, parasta tässä päivässä. Ryhmän jäsenet vastaavat arpakuution tekstien mukaan. Harjoitus voidaan tehdä myös tavallisella arpakuutiolla. Tällöin ohjaaja sanoo, mitä mikäkin numero tarkoittaa.</p> <p>Muunnelma: Palaute ryhmän toiminnasta, tai käytyyn kurssiin liittyvät sisältökysymykset.</p>	<p>Huoneen seinille teipataan fläppipapereita, joihin on kirjoitettu erilaisia kysymyksiä tai johdatteluvia lauseita (yksi kysymys/paperi). Esim.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Paras juttu oli... - Huonoin juttu oli... - Petyin siihen, että... - Minulla oli hauskaa, kun... - Huomasin itsestäni, että... - Opin ryhmästä, että... - Olisin halunnut lisää... <p>Musiikki laitetaan soimaan ja ryhmäläiset kiertävät kirjoittamassa palautetta noin 15 min ajan.</p> <p>Yksilötyöskentelyn jälkeen ryhmät kokoavat jokaisesta fläpistä mielestään kolme tärkeintä palautetta kurssista, ryhmästä tms. Palautteesta keskustellaan yhdessä ryhmän ja ohjaajan kanssa.</p>
<p>Ryhmäläisille jaetaan pieniä paperilappuja, joihin jokainen kirjoittaa jokaisesta ryhmäläisestä myönteistä palautetta. Laput kootaan nimellä varustettuihin kirjekuoriin ja jaetaan oikeille henkilöille. Palautteet voidaan jakaa myös ryhmän kesken lukemalla ne ääneen. Jokaisesta on löydettävä jotakin hyvää!</p>	

<p>Ohjaaja on piirtänyt tarralapuille erilaisia kuvioita. Joitakin kuvioita on paljon, toisia vain yks, muut siltä väliltä. Ryhmäläiset tulevat ohjaajan luo yksitellen silmät kiinni ja saavat otsaansa tarralapun. Kukaan ei siis näe, mikä kuva omassa otsassa on. Kun kaikki ovat saaneet lapun, ohjaaja käskee muodostaa ryhmiä. Puhua ei saa. Alkaa kuhina, kun toiset löytävät helposti ryhmän toisen hyväksyessä hänet joukkoonsa. Toisille ryhmän löytäminen on vaikeampaa. Joku voi päättää olla yksin. Kun kaikki ovat löytäneet paikkansa, keskustellaan ryhmään määräytymisen perusteista. Voiko itse päättää ryhmään menemisestä vai tekevätkö muut päätelmiä ulkoisista seikoista ja määräävät mihin ryhmään kukin kuuluu? On hyvä keskustella myös siitä, mil-tä tuntui kuulua ryhmään tai joutua torjutuksi.</p>	<p>Jokaisen ryhmäläisen selkään kiinnitetään A4-kokoinen paperilappu, johon jokainen kirjoittaa myönteistä palautetta henkilöstä, kuten esim. iloinen, ahkera, kauris, hyvä värisilmä jne. Kirjoituskierroksen jälkeen jokainen lukee oman lappunsa. Sen jälkeen istutaan piiriin ja jokainen kertoo, mikä palautteista on hänelle merkityksellisin ja miksi. Palautetta voidaan määritellä myös tarkemmin, esim. mitä on oppinut toiselta tai ryhmältä, käytävästä aiheesta yms.</p>
<p>Seistään piirissä selkä piirin keskusta päin. Jokainen miettii itsekseen, millainen tunnelma on päällimmäisenä tästä päivästä/kerrasta. Kun ohjaaja antaa merkin, kaikki kääntyvät yhtä aikaa piirin keskusta päin ja esittävät tunnelmansa eleenä tai ilmeenä.</p>	<p>Jokainen ryhmäläinen hakee luonnosta kolme lahjaa (konkreettista tai abstraktia) itselle tai ryhmälle. Lahjat kertovat omista kokemuksista ja tuntemuksista suhteessa ryhmään. Palautteet kerrotaan ryhmälle piirissä istuen. Esineet kootaan piirin keskelle.</p>